

Акционерско друштво во државна сопственост
за вршење на дејноста давање услуги во
воздухопловната навигација

Shoqëri aksionare në pronësi shtetërore për kryerjen e
veprimtarisë dhënie të shërbimeve të navigacionit ajror

Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година

“Босфор” Бр. 7, Мралино, Илинден
Република Северна Македонија
Тел: +389 2 3148100 Факс: +389 2 3148239
E-mail: info@mnavigation.mk

“Bosfor” Nr. 7, Mralino, Ilinden
Republika e Maqedonisë së Veriut
Tel: +389 2 3148100 Fax: +389 2 3148239
E-mail: info@mnavigation.mk

Содржина

I. Предговор	3
II. Резиме	6
1. Анализа на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија...	10
2. Анализа на планирани и реализирани приходи и расходи за 2021 година.....	14
3. Анализа на реализирани приходи и расходи за 2021 година во споредба со 2020 година.....	19
4. Инвестиции и развој.....	25
5. Политика на човечки ресурси.....	32
6. Регионална соработка, FAB's.....	33
7. Исполнување на дефинираните цели за 2021 година.....	34
8. Клучни индикатори на изведба (KPI).....	43
9. Ревидирани финансиски извештаи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година.....	54

Прилози:

1. Годишна сметка на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година;
2. Извештај од Независниот Ревизор Гранд Торнтон Скопје со Финансиски извештаи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година;
3. Образци за финансиско известување на јавни претпријатија, акционерски друштва и други ентитети.

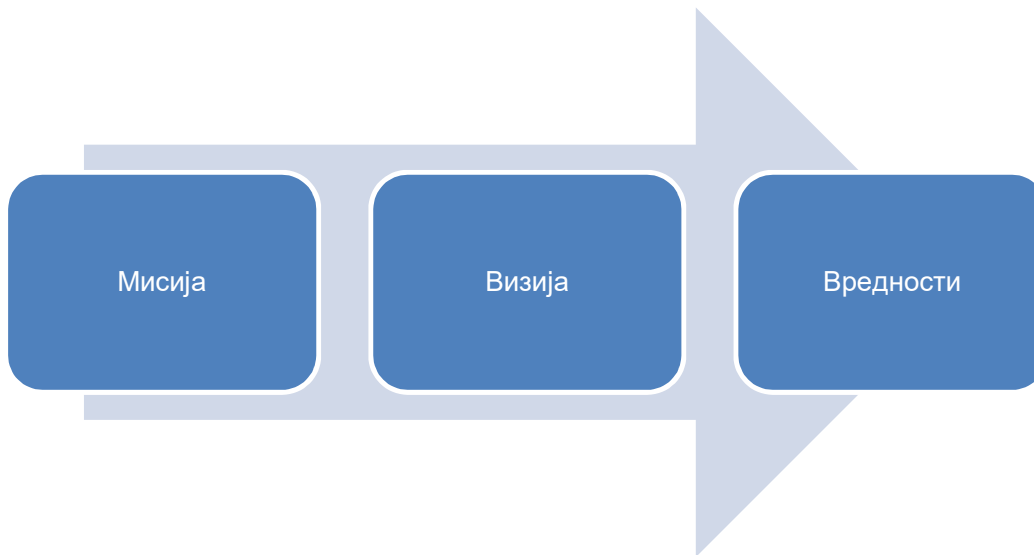
I. Предговор

Согласно член 60 од Законот за воздухопловство („Службен весник на Република Македонија“ бр. 14/06, 24/07, 103/08, 67/10, 24/12, 80/12, 155/12, 42/14, 97/15, 152/15, 27/16, 31/16 и 64/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 220/19,), за вршење на услуги на воздухопловна навигација Владата на Република Северна Македонија основа акционерско друштво со еден акционер, државата - давател на услуги на воздухопловна навигација, согласно со Законот за трговските друштва. Начинот на основање, дејностите и начинот на управување се регулирани со актот за основање и статутот на друштвото.

Владата на Република Македонија на седницата одржана на ден 16.10.2008 година донела Одлука за отпочнување на постапка за основање на Акционерско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давател на услуги на воздухопловна навигација бр. 19-4602/1.

Согласно Тековна состојба издадена од страна на Централниот регистар, датум на основање на Друштвото „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е 04.11.2008 година. Основната главнина на Друштвото изнесува 1.552.034.000,00 денари или 25.226.275,71 евра поделени на 1.552.034 обични акции со номинална вредност од 1.000,00 денари за една акција. Согласно Статутот на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје управувањето со Друштвото е организирано според двостепен систем. Друштвото има Управен одбор и Надзорен одбор. Управниот одбор е составен од три члена и тоа:

1. Fahrudin Hamidi избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 30.10.2020 година, кој ја води, организира и е одговорен за давање на услуги во воздухопловна навигација и носи назив - Извршен директор за воздухопловна навигација. Именуваниот, воедно е и Претседател на Управниот одбор.
2. Владко Крстевски избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 20.12.2019 година, кој ја води, организира работата и е одговорен за техничките средства во воздухопловната навигација и носи назив - Извршен директор за воздухопловна техника.
3. Migjen Salmani избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 26.09.2011 година, 18.09.2015 година и 18.09.2019 година, кој ги води и врши финансиските работи, правните работи, развој и инвестиции и е одговорен за финансиското работење, правното работење, развој и инвестиции и носи назив - Извршен директор за финансиски работи, правни работи, развој и инвестиции.

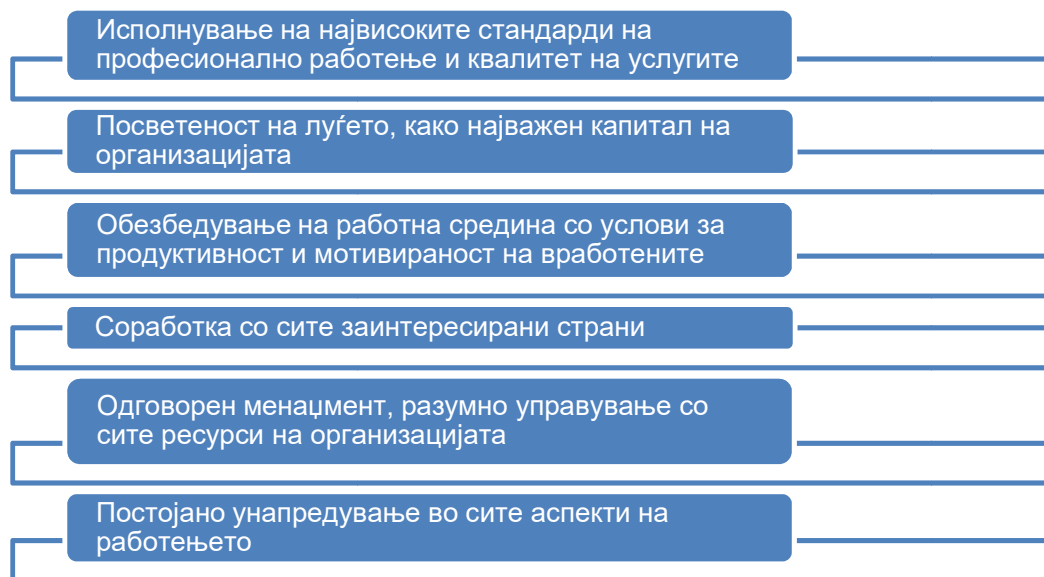
Мисија

Да се обезбеди високо ниво на услуги и континуирано да се подобруваат безбедноста, редовноста и ефикасноста на протокот на воздушниот сообраќај со оптимална употреба на расположливите човечки и технички ресурси и со минимум трошоци да се обезбеди висок квалитет на услуги на воздухопловна навигација во рамките на дефинираниот воздушен простор на транспарентен и недискриминачки начин, водејќи грижа за животната средина.

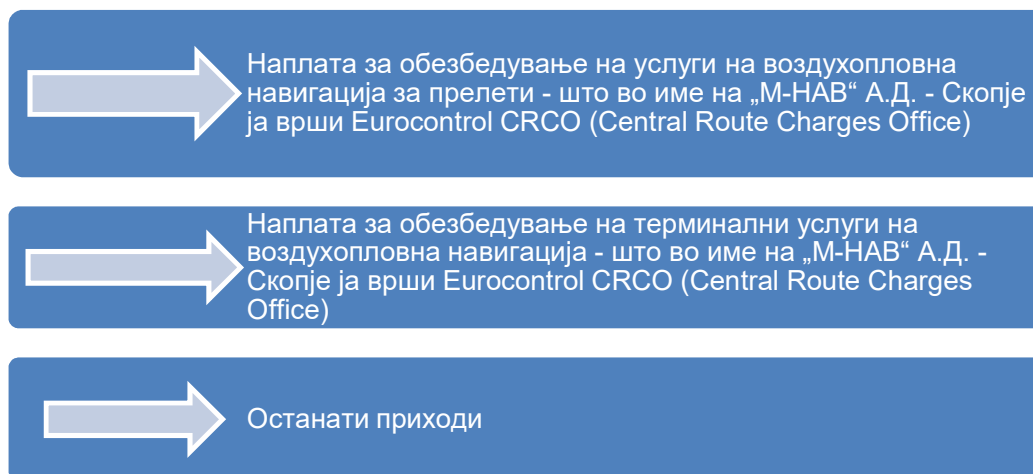
Визија

Воспоставување на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје како давател на услуги на воздухопловна навигација способен за континуирано обезбедување на високо ниво на безбедни, редовни, експедитивни и ефикасни услуги на корисниците на воздушниот простор и како давател на услуги на воздухопловна навигација кој функционира во согласност со регулативите на SingleEuropeanSky, да се прилагодува со минимални трошоци на новите Европски регулативи што ќе доведе до обезбедување на одржлива позиција и подобрување на перформансите на изведба во рамките на регионален Functional Airspace Block.

Вредности

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје остварува сопствени приходи од своето работење по основ на:

Согласно член 53 став 4 од Законот за воздухопловство (“Службен весник на Република Македонија” бр.14/06, 24/07, 103/08, 67/10, 24/12, 80/12, 155/12, 42/14, 97/15, 152/15, 27/16, 31/16 и 64/18 и “Службен весник на Република Северна Македонија” бр. 220/19) – „(4) За добивање на уверение за оспособеност за давање на услугите на воздухопловна навигација давателот на услугите треба да има потребен персонал, опрема, како и да исполнува други посебни услови неопходни за безбедно и уредно работење.“

Согласно овој член, а во врска со условите наведени во Уредбата за начинот на давање на услугите на воздухопловната навигација, како и посебните услови во однос на потребниот персонал, опремата, и другите

посебни услови неопходни за безбедно и уредно работење (“Службен весник на Република Македонија” бр.08/2018), во изминатиот период, во континуитет, Агенцијата за цивилно воздухопловство на Република Северна Македонија потврдува дека „М-НАВ“ А.Д. - Скопје како Давател на услуги на воздухопловна навигација ги исполнува сите барања и важечки услови кои се однесуваат на давањето на услуги на воздухопловната навигација и способноста да ги дава истите, и тоа:

- Во март 2012 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство е издадено Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК-01-2012/ANSP;
- Во март 2014 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство е издадено Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК-01/2014ANSP;
- Во март 2016 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство е издадено Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК01-2016/ANSP;
- Во март 2018 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство е издадено Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК01-2018/ANSP;
- Во март 2020 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство е издадено Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК01-2020/ANSP.

Сите овие Уверенија се издадени со период на важност од две години.

II. Резиме

Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје својата работа во 2021 година ја фокусираше кон континуирано преземање на мерки и активности со цел ублажување на катастрофалните последици од пандемијата со Covid-19 која директно го афектираше воздухопловството во целина. Како што беше случај и со 2020 година, Covid-19 кризата значително влијаеше и на 2021 година, но и покрај тоа, спроведувајќи ги заедничките мерки на Network Manager и на Управниот Одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје успеа да се вброи меѓу Давателите на услуги во европската мрежа на воздушен сообраќај со процент на сообраќај кој бележи речиси 70% од нивоата на сообраќај во 2019 година, воедно водејќи сметка пред се на одржување на високо ниво на безбедност и сигурност на услугите на воздухопловна навигација, а како позначајни активности ги наведуваме:

- Спроведување на низа анти-кризни и рестриктивни мерки: намалување на реализираните вкупни расходи на Друштвото за 2021 година за 6,26% во споредба со 2020 година, т.е. намалување на вкупно реализираните трошоци за вработените во 2021 година споредбено со 2020 година за 4,68%, намалување на вкупно реализираните материјални и нематеријални трошоци во 2021 година споредбено со 2020 година за 15,07%, како и намалување на реализираните вкупни останати трошоци од работењето во 2021 година споредбено со 2020 година за 51,85%;

- Континуирана координација и информирање на Владата на Република Северна Македонија и ресорните министерства за тековните состојби на Друштвото и преземените активности и мерки на Управниот одбор за справување со финансиската криза на Друштвото предизвикана од пандемијата со Covid-19;
- Континуирана соработка и координација со ЕБОР во врска со исполнување на обврските од Договорот за заем склучен со ЕБОР на 24.09.2013 година и реализацијата на проектите финансирани со заемот од ЕБОР;
- Континуирана соработка и координација со ЕБОР во врска со изнаоѓање на најповолно, најефикасно и пред се изводливо решение за надминување на финансиската криза на Друштвото предизвикана од пандемијата со Covid-19 кое резултирало со предлог за рефинансирање и затворање на тековниот Договор за заем склучен со ЕБОР на 24.09.2013 година за финансирање на „Проектот за модернизација на М-НАВ/Надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација“ – без државна гаранција на износ од 11.150.000,00 евра со средства обезбедени со склучување на два нови договори: нов договор за заем со ЕБОР во вкупен износ од 10.000.000,00 еур, како и нов Договор за заем со локална банка во вкупен износ од 5.000.000,00 еур – истите без државна гаранција;
- Информирање и добивање на согласност од Владата на Република Северна Македонија за рефинансирање и затворање на тековниот Договор за заем склучен со ЕБОР на 24.09.2013 година за финансирање на „Проектот за модернизација на М-НАВ/Надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација“ – без државна гаранција на износ од 11.150.000,00 еур со средства обезбедени со склучување на два нови договори: нов договор за заем со ЕБОР во вкупен износ од 10.000.000,00 еур, како и нов Договор за заем со локална банка во вкупен износ од 5.000.000,00 еур – истите без државна гаранција (Извадок од Нацрт-записник од Деведесет и втората седница на Владата на РСМ одржана на 27 јули 2021 година);
- Одржување на стандардите и достигнување на утврдените таргети за 2021 година за безбедност, обезбедување и квалитет;
- Континуирано одржување на тековните системи и опрема, оптимизирање и менаџирање на постоечкиот човечки ресурс (и покрај пензионирање на одредени кадри) заради обезбедување на непречено и високо ниво на безбедност и сигурност на услугите на воздухопловна навигација;
- Пандемијата со Covid-19 значително влијаеше исто така и на реализацијата на проектите финансирани со заем од ЕБОР при што беше активирана клаузулата на Виша сила од страна на некои од добавувачите, но и покрај сите потешкотии, нашиот тим на експерти континуирано работеше на реализација на склучените договори за имплементација на проектите во рамките на објективните можности, а пред се на имплементација на новиот АТМ систем како најзначаен проект на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје;
- Континуирана соработка со меѓународните институции и здруженија Eurocontrol, CANSO, IATA и други, за координирано превземање на мерки и активности за ублажување на ефектите од пандемијата со корона вирусот, која соработка поради преземените мерки и рестрикции

за превенција на ширење на вирусот Covid-19, се одвиваше on-line и/или во писмена форма;

- Континуирана соработка во рамките на иницијативите за Организацијата на воздушниот простор во функционални блокови (FAB - Functional Airspace Blocks) која поради преземените мерки и рестрикции за превенција на ширење на вирусот Covid-19, состаноците на кои се присуствуваше, а кои беа одржани во текот на 2021 се спроведоа on-line во рамките на редовните состаноци на Danube Fab и Bluemed Fab;
- „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и во текот на 2021 година учествуваше во обезбедувањето на техничка поддршка на HungaroControl (кој ги обезбедува услугите на контрола на летање за горниот воздушен простор на Косово) преку обезбедување на радарски сигнал од радарот во Охрид и комуникациски сигнал од системот на локацијата Градиште;
- И покрај сите предизвици кои ги донесе состојбата со пандемијата, нашата контрола на летање успеа безбедно и ефикасно да го опслужи воздушниот сообраќај, почитувајќи ги сите мерки и препораки за справување со пандемијата и превенцијата на ширење на заразата помеѓу оперативниот и останатиот персонал од една страна, како и применувајќи ги побараните олеснувања за директни рути и укинати рестрикции со цел намалување на трошоците на авиокомпаниите од друга страна; Во оваа насока, со цел оптимизирање на сообраќајот и ефикасно планирање на рута, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје се приклучи кон регионалната иницијатива SECSI FRA (South East Common Sky Initiative Free Route Airspace) каде заедно со останатите земји членки учествуваат во активно планирање на најкратката, односно најефикасната рута за прелет, притоа водејќи грижа за најмала емисија на јаглероден диоксид, активно учествувајќи во заштитата на животната средина;
- Воедно, со оглед на продолженото влијание на пандемијата со Covid-19, Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје како во 2021 година, исто така и во периодот кој претстои ќе продолжи со целосна посветеност кон изнаоѓање начини за справување со финансиските потешкотии и менаџирање на финансиската ликвидност на Друштвото, притоа водејќи сметка за обезбедување на непречен и редовен тек на воздушниот сообраќајот, а пред се обезбедување на високо ниво на безбедност и сигурност на услугите на воздухопловна навигација;
- Со цел да се изнајде формално – техничко решение за делегирање на сервис во дел од воздушниот простор кој припаѓа на Република Албанија и кое се користи за слетување во Охридскиот аеродром „М-НАВ“ А.Д. - Скопје одржа неколку состаноци со Albcontrol, а за завршување на оваа важна активност се добиени насоки и преку Министерството за транспорт и Министерството за надворешни работи на РСМ;
- Со цел преземање на неопходни активности со НАТО за можно давање на воздухопловно навигациски услуги над воздушниот простор на Косово по 2024 година, добиен е и Заклучок од Владата на Република Северна Македонија;
- “Согласно ЕУ регулативата број 1794/2006 за утврдување на заеднички систем за наплата на услугите на воздухопловната навигација, во прилогот кон “Одлуката за начинот на определување на висината на надоместокот за користење на услуги на воздухопловна навигација и начинот на наплата како и висината и начинот на определување на делот од надоместокот за користење на услугите на воздухопловна навигација, донесена од Владата на РСМ, (Службен Весник на РСМ

бр.194/2019), сите приходи остварени од прелети во 2021 година во вкупен износ од 13.995.029,11 еур се пренесуваат посебно еден дел на сметка на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје а другиот на сметка на Агенцијата за цивилно воздухопловство на РСМ од страна на CRCO – Eurocontrol, како надоместок за финансирање на трошоците за услуги за прелети во Република Северна Македонија. Овие средства се распределени во 2021 година од страна на Eurocontrol во сооднос 17,40% за Агенцијата за цивилно воздухопловство, а 82,60% за „М-НАВ“ А.Д. - Скопје (известување од АЦВ до Eurocontrol, под број 05-1187/1 од 25.12.2020 година.)”.

- Како што може да се види од финансиските извештаи во прилог, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во 2021 година бележи добивка во износ од 37.453.341,00 денари за извештајниот период.

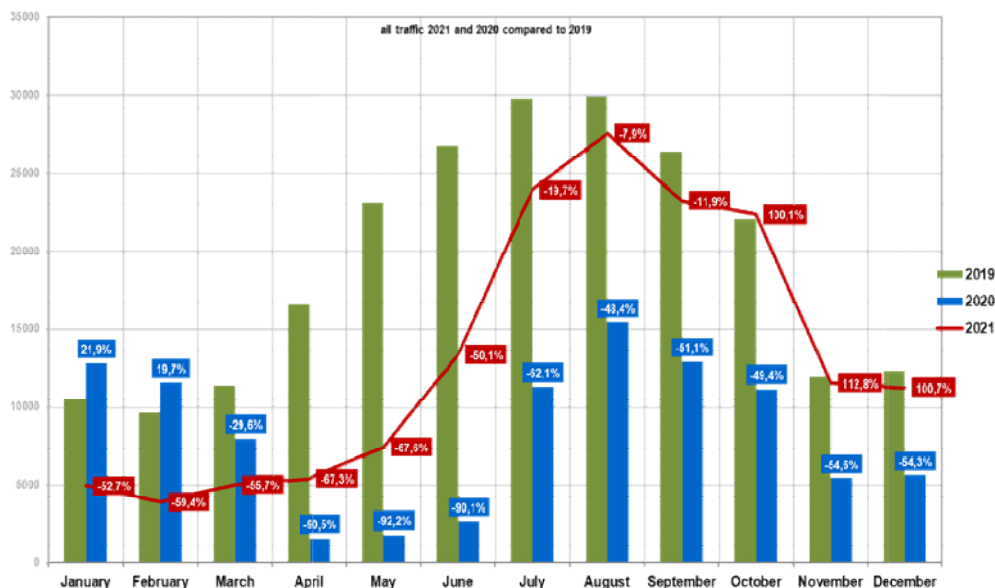
Со почит,

Претседател на Управен одбор
Kryetar i Këshillit Drejtues
Fahrudin Hamidi

1 Анализа на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија

Пандемијата со Covid-19 и во текот на 2021 година имаше влијание на воздушниот сообраќај. Притоа обемот на севкупниот сообраќај забележа значителен пораст во однос на 2020 година како резултат на преземаните мерки и процесот на имунизација. Вкупниот сообраќај во 2021 година достигна 70% од сообраќајот во 2019 година (табела 1.1).

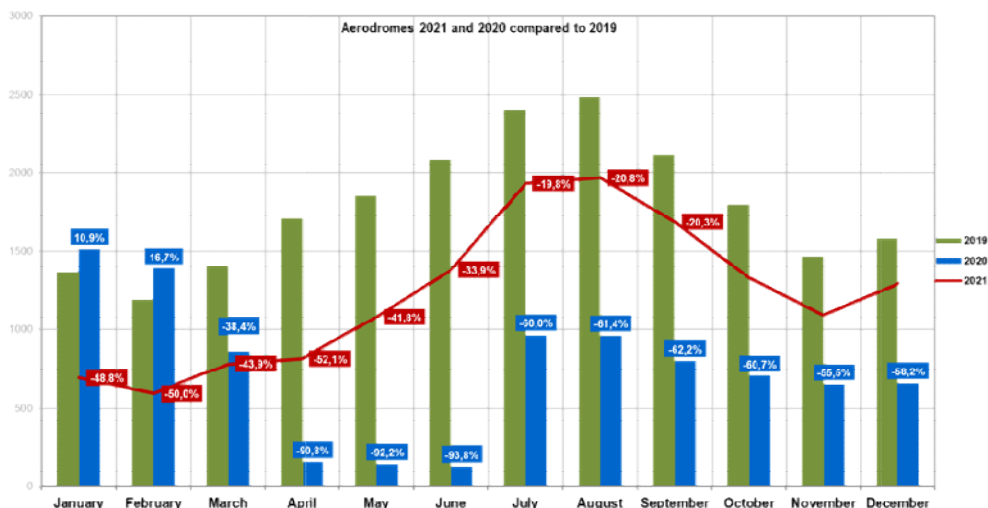
Табела 1.1: Вкупен број на реализиран сообраќај во Република Северна Македонија во периодот 2019 - 2021 година по месеци¹

За разлика од почетокот на кризата, сообраќајот во 2021 година го следи образецот од 2019 година. Се очекува овој тренд да продолжи и во 2022 година што дава добра основа за попрецизно предвидување на сообраќајот во 2022 година и соодветно планирање на потребите за негово опслужување. Свкупниот сообраќај во последниот квартал од 2021 година е на исто ниво од 2019 година. Истиот образец се забележува и во локалниот аеродоромски сообраќај (табела 1.2):

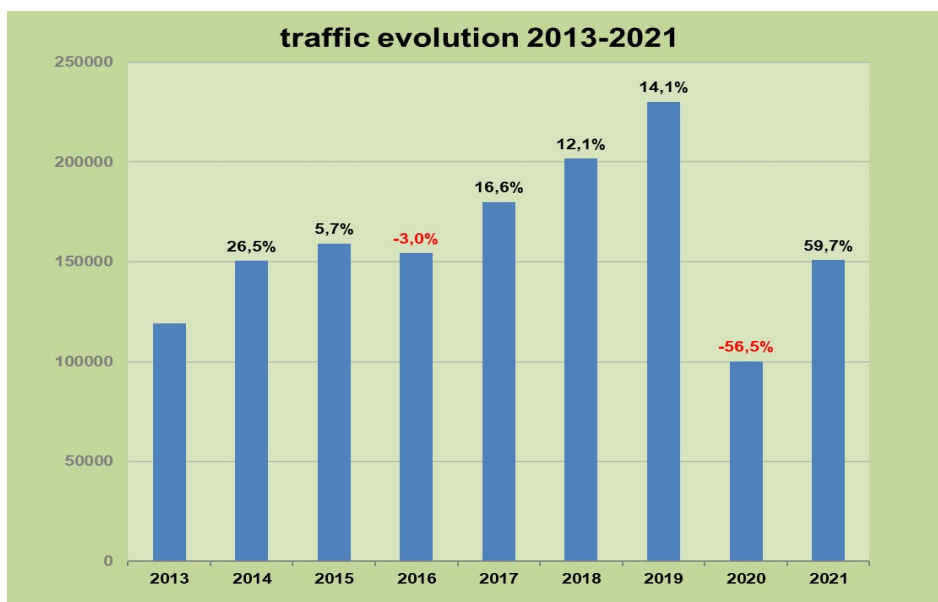
¹ Извор: Скопје FMP.

Табела 1.2: Вкупен број на полетувања и слетувања во Република Северна Македонија во периодот 2019 - 2021 година по месеци²

Обемот на севкупниот и локалниот аеродромски сообраќај во минатите девет години, заедно со неговото зголемување/намалување во однос на претходната година, е даден подолу во табелите 1.3 и 1.4 соодветно.

Табела 1.3: Вкупен број на летови во Република Северна Македонија во периодот 2013 - 2021 година³

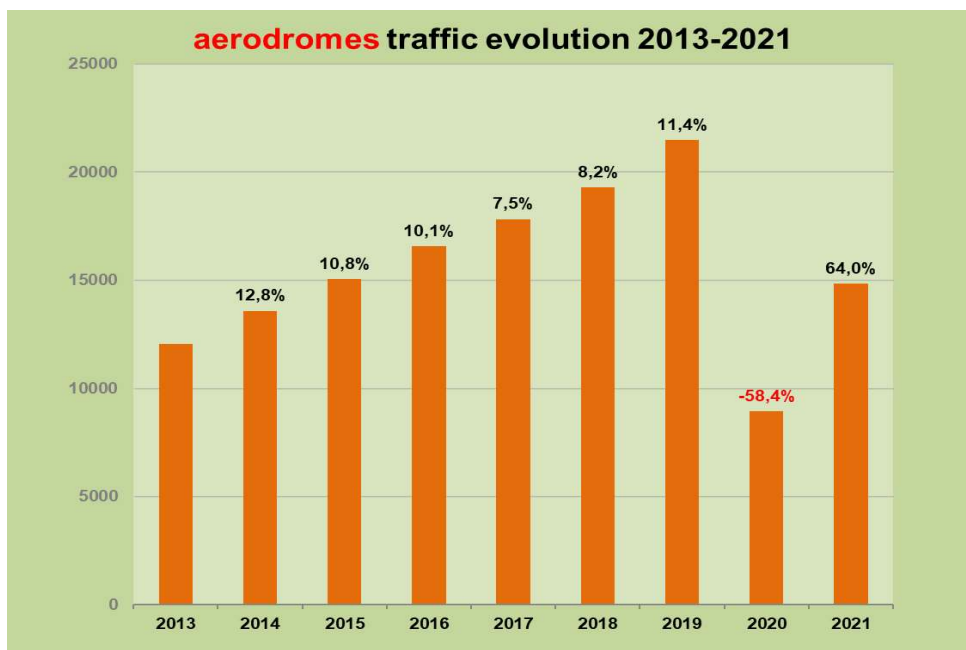

Од табелата 1.3 се забележува дека севкупниот сообраќај во 2021 година е на ниво на 2016 година.

² Извор: Скопје FMP.

³ Извор: Скопје FMP.

Табела 1.4: Вкупен број на полетувања и слетувања во Република Северна Македонија во периодот 2013 - 2021 година⁴

Промената на VHF системот на Солунска глава, која требаше да се реализира помеѓу 15-ти јули и 15-ти август од технички причини беш одложена и се очекува да се финализира во текот на месец јуни 2022 година. Оваа активност за резултат ќе имаше намалување на сообраќајот во засегнатиот период.

Најоптоварен ден во 2021 година е сабота, 21-ви август со вкупно 1071 лет, од кои 1003 прелети. Бројот на прелети во оваа сабота е за 10% поголем од соодветната сабота во 2019 година, воглавно поради релаксирање на Covid-19 мерките во Европа.

Најинтензивен ден за нашите аеродроми беше во петок, 27-ми август со 72 операции на скопскиот и 6 операции на охридскиот аеродром.

По интензивни подготовки (адаптирање на ATS и обуки на ATC персоналот), на 2-ри декември Skopje ACC, заедно со Tirana ACC, влезе како дел на SECSI FRA.

Покрај сите предизвици кои ги донесе состојбата со пандемијата со Covid-19, нашата контрола на летање и во 2021 година кога сообраќајот во текот на летната сезона забележа голем раст, еден од процентуално најголемите во Европа, успеа безбедно и ефикасно да го опслужи воздушниот сообраќај, почитувајќи ги сите мерки и препораки за справување со пандемијата и превенцијата на ширење на заразата помеѓу оперативниот и останатиот персонал од една страна, како и применувајќи ги побараните олеснувања за директни рути и укинати рестрикции со цел намалување на трошоците на авиокомпаниите од друга страна.

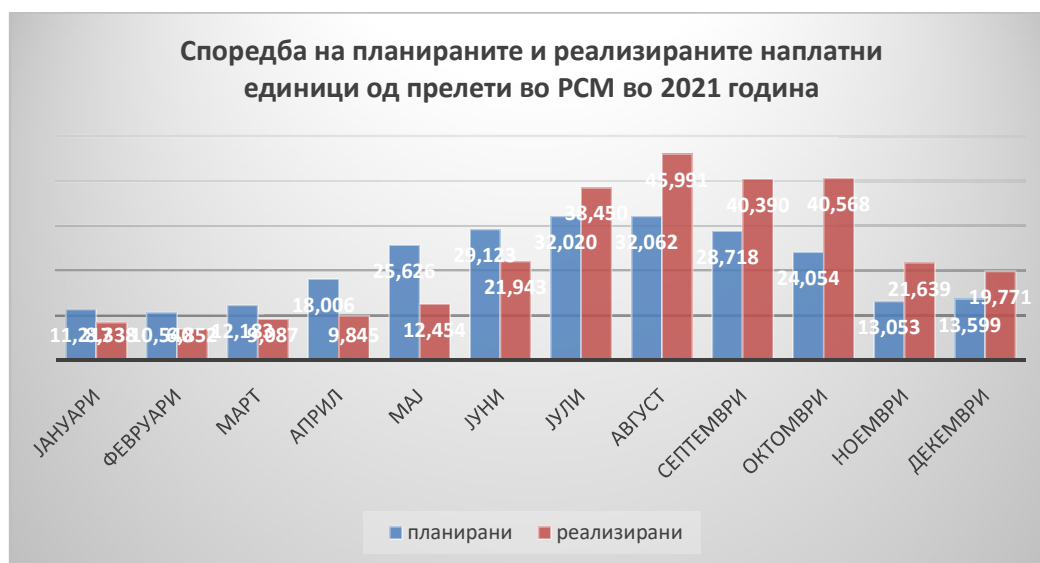
Според статистиката на Централното биро за наплата на Eurocontrol за 2021 година, Република Северна Македонија во 2021 година бележи зголемување на бројот на наплатни единици од прелети од 58,1% споредено со 2020 година, односно за 30,3% помалку реализирани споредено со 2019 како референтна година, односно во годината пред кризата со пандемијата.

⁴ Извор: Skopje FMP.

Charge area :	LW
---------------	-----------

Month	2021 Actual	2021 Unit Rate Basis	2020 Actual	2019 Actual	% 2021 A / 2021 F	% 2021 A / 2019 A	% 2020 A / 2019 A
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)/(2)	(1)/(4)	(3)/(4)
1 January	8,338	11,217	22,672	17,708	-25.7%	-52.9%	28.0%
2 February	6,852	10,540	20,493	16,639	-35.0%	-58.8%	23.2%
3 March	9,087	12,183	14,355	19,233	-25.4%	-52.8%	-25.4%
4 April	9,845	18,006	3,678	28,427	-45.3%	-65.4%	-87.1%
5 May	12,454	25,626	4,181	40,456	-51.4%	-69.2%	-89.7%
6 June	21,943	29,123	5,417	45,978	-24.7%	-52.3%	-88.2%
7 July	38,450	32,020	17,682	50,551	20.1%	-23.9%	-65.0%
8 August	45,991	32,062	25,368	50,618	43.4%	-9.1%	-49.9%
9 September	40,390	28,718	21,879	45,339	40.6%	-10.9%	-51.7%
10 October	40,568	24,054	19,010	37,975	68.7%	6.8%	-49.9%
11 November	21,639	13,053	9,596	20,607	65.8%	5.0%	-53.4%
12 December	19,771	13,599	9,849	21,469	45.4%	-7.9%	-54.1%
TOTAL	275,328	250,200	174,181	395,000	10.0%	-30.3%	-55.9%

Табеларен приказ на Централното биро на Eurocontrol за реализирани наплатни единици од прелетите во РСМ за периодот од 01.01 до 31.12.2021 година

Меѓудругото, во 2021 година се превезени вкупно 1.392.378 патници кои патувале преку двата аеродрома, меѓународниот Аеродром Скопје и Аеродромот Св. Апостол Павле – Охрид. Оваа бројка, споредена со 2019 година (2.677.618), како референтна година, или година пред пандемијата, покажува 48% пад во патничкиот сообраќај, додека споредено со 2020 година, кога вкупната бројка на патници беше 782.876, прикажува 78% пораст во бројот на патници.

Статистиките за авиосообраќај на ТАВ Македонија за 11-те месеци од 2021 година покажуваат дека најчести дестинации од Меѓународниот Аеродром Скопје се Истанбул (12%), Цирих (7,7%), Базел (7,3%) и Виена (7%), додека од охридскиот аеродром Св. Апостол Павле тоа се: Цирих (33,2%), Базел (21,7%), Меминген (18,2%), Виена (9,8%) и Дортмунд (9,8%).

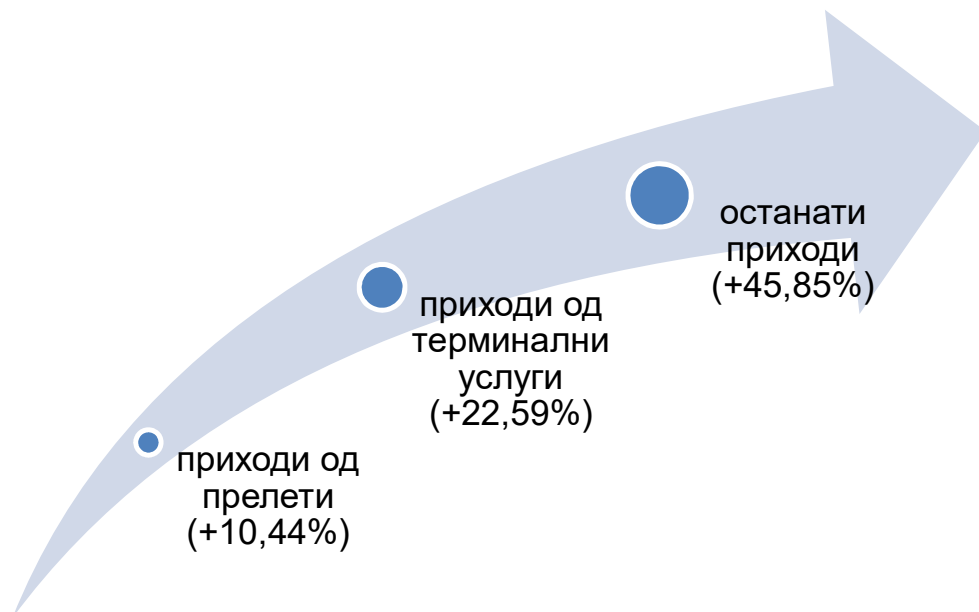
Во 2021 година ги бележиме првите знаци на закрепнување на патничкиот сообраќај на скопскиот и охридскиот аеродром, по негативното влијание предизвикано од Covid-19 врз воздухопловниот сектор уште од почетокот на пандемијата во 2020 година. Позитивниот тренд особено се почувствува во летните месеци од 2021 година кога привремено беа укинати ограничувањата за патување во ЕУ за државјаните на РСМ, а потоа се олеснија со сертификатите за вакцинација како услов за туристички патувања за повеќето земји. Сепак, остануваат многу предизвици, бидејќи авиосообраќајот и натаму многу ќе зависи од рестрикциите за патување со авион наложени од различни држави, додека аеродромите, патниците и авиокомпаниите ќе се обидуваат да се приспособуваат на честите измени на правилата врз основа на различните национални здравствени политики⁵.

2 Анализа на планирани и реализирани приходи и расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година

2.1 Анализа на планирани и реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година

Како што може да се види од табелата 2.1 подолу, во 2021 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје бележи зголемување на вкупно реализираните приходи во однос на вкупно планираните приходи во извештајниот период за 12,36% и тоа:

- 10,44% зголемување на приходите од прелети;
- 22,59% зголемување на приходите од терминалните услуги на воздухопловна навигација;
- 45,85% зголемување на останатите приходи.

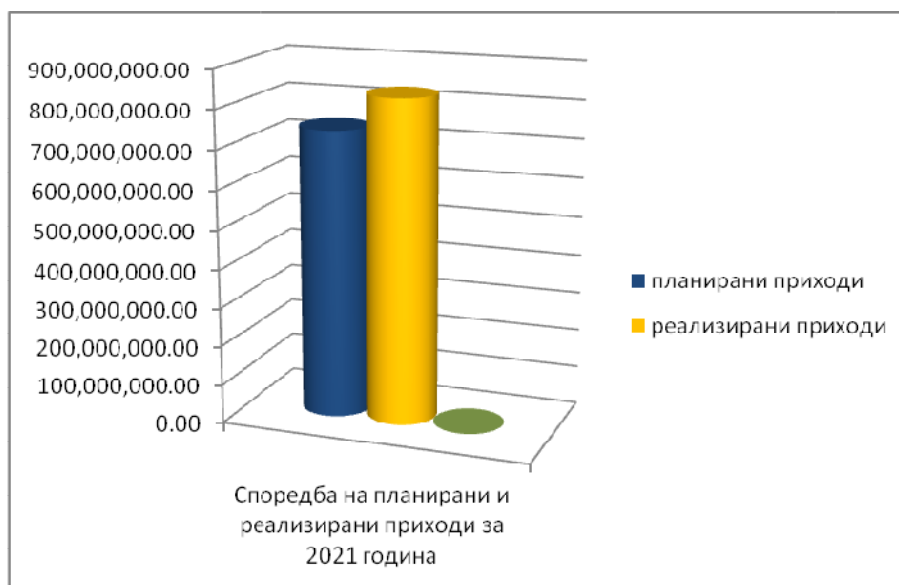
⁵ Извор: Статистика за патнички сообраќај на ТАВ Македонија за 2021 година.

Состојбата со сообраќајот во 2021 година опширно е образложена во Точка 1 – Анализа на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија како составен дел на годишниот Извештај за работата на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година.

Табела 2.1: Планирани и реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година⁶

<u>ВИД НА ПРИХОДИ</u>	<u>ПЛАНИРАНИ 2021 година</u>	<u>РЕАЛИЗИРАНИ 2021 година</u>	<u>% на реализација</u>
Прелети	644.934.823,10	712.253.661,31	110,44
Терминални услуги	81.948.183,46	100.460.679,12	122,59
Останати приходи ⁷	12.000.000,00	17.501.784,68	145,85
<u>ВКУПНО ПРИХОДИ (МКД)</u>	<u>738.883.006,56</u>	<u>830.216.125,11</u>	<u>112,36</u>

2.1.1 Графички приказ на планирани и реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година

⁶ Извор: Годишен финансиски план на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година; Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2021 година (со датум од 25.03.2022 година).

⁷ Во износот на останати приходи влегуваат приходи од останати услуги, останати оперативни приходи и приходи од финансирање.

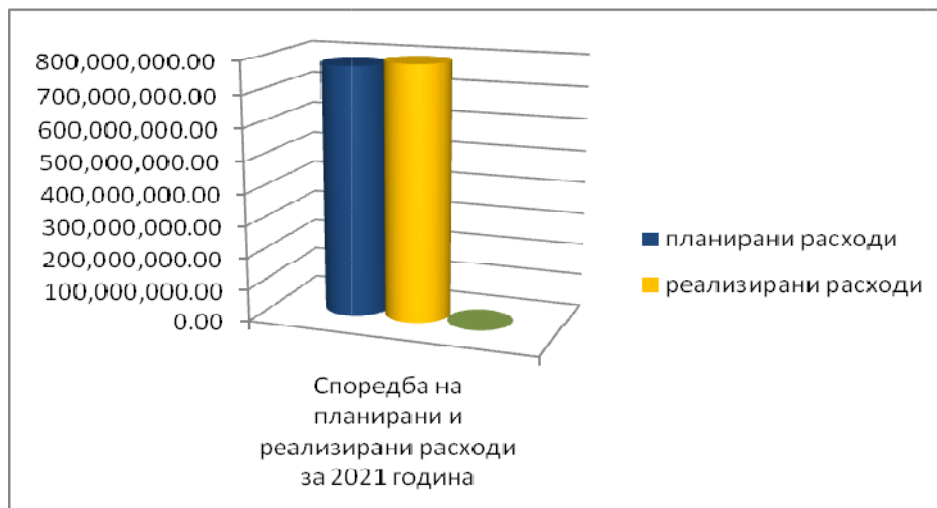
2.2 Анализа на планирани и реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година

Табела 2.2: Планирани и реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година⁸

<u>ВИД НА РАСХОДИ</u>	<u>ПЛАНИРАНИ</u> <u>2021 година</u>	<u>РЕАЛИЗИРАНИ</u> <u>2021 година</u>	<u>% на</u> <u>реализација</u>
Вкупно трошоци за вработените	559.862.000,00	651.604.200,12	116,39
Бруто плати	554.862.000,00	640.397.276,00	115,42
Други трошоци за вработените	5.000.000,00	11.206.924,12	224,14
Вкупно материјални трошоци	71.200.000,00	50.213.602,46	70,52
Трошоци за сировини и материјали	4.000.000,00	2.435.861,95	60,90
Трошоци за резервни делови	12.000.000,00	1.320.197,87	11,00
Потрошена енергија	16.000.000,00	14.383.424,77	89,90
Транспортни услуги	5.000.000,00	877.625,17	17,55
Поштенски, телефонски услуги и интернет	17.000.000,00	16.455.689,55	96,80
Трошоци за одржување	15.200.000,00	10.323.483,39	67,92
Дополнително утврдени трошоци минати години	2.000.000,00	4.417.319,76	220,87
Вкупно нематеријални трошоци	67.125.000,00	39.445.848,55	58,76
Закуп на канцелариски простор	1.500.000,00	0,00	0,00
Останати услуги	1.000.000,00	423.386,00	42,34
Дневници за сл.пат и патни трошоци	15.000.000,00	2.703.197,75	18,02
Трошоци за репрезентација	2.000.000,00	1.640.179,14	82,01
Премии за осигурување	11.000.000,00	11.149.163,00	101,36
Чланарини во меѓународни организации и друго	1.625.000,00	1.742.948,61	107,26
Останати нематеријални трошоци	35.000.000,00	21.786.974,05	62,25
Амортизација	58.500.000,00	35.841.840,82	61,27
Останати трошоци од работењето	6.000.000,00	4.236.931,44	70,62
Вкупно финансиски трошоци	15.000.000,00	11.420.369,87	76,14
Банкарски трошоци	3.000.000,00	2.537.483,74	84,58
Камати по банкарски кредити	12.000.000,00	8.882.886,13	74,02
<u>ВКУПНО РАСХОДИ (МКД)</u>	<u>777.687.000,00</u>	<u>792.762.793,26</u>	<u>101,94</u>

⁸ Извор: Годишен финансиски план на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година; Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2021 година (со датум од 25.03.2022 година).

3.2.1 Графички приказ на планирани и реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година

Како што може да се види од табелата 2.2 погоре, во 2021 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје бележи поголема реализација на вкупните расходи во однос на вкупно планираните расходи за извештајниот период за 1,94%, при што:

- Ставката – бруто плати, реализирани се повеќе средства од планираните по основ на извршена корекција на процентуалното намалување на основната нето-плата на вработените во Друштвото за дел од извештајниот период, согласно одлуките на УО на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Одлуките се донесени како резултат на порастот на сообраќајот во воздушниот простор на РСМ кој ги надмина планираните проекции, проекциите на готовинскиот тек на парични средства на Друштвото и извештаите и информациите на Eurocontrol за подобрување на сообраќајот, како и домаќинското работење и сведување на минимум на сите трошоци на Друштвото со политика на максимално штедење и ефикасност во спроведување на зацртаните цели до целосно финансиско стабилизирање;
- Ставката – други трошоци за вработените, реализирани се повеќе средства од планираните заради исплата на трошоци по основ на одредбите од Колективниот договор: помош за смрт на член во семејство, помош на вработени, јубилејни награди, К-15, задолжителни лекарски прегледи, трошоци за испити и надомест за одвоен живот.
- Ставката – дополнително утврдени трошоци од минати години, реализирани се повеќе средства од планираните заради трошоци направени во 2020 година, а истите пристигнати и книжени во 2021 година⁹;

⁹ Согласно Договорот за консултативни услуги со странскиот консултант ЕГИС АВИА, износот од 2.190.209,58 денари се однесува на фактурата за извршени консултантски услуги за 2020 година број 2021000446 од 07.06.2021 година, 750.000,00 денари се однесува на осигурување од дејност, 379.047,37 денари за одржување на навигациски средства, 515.252,00 денари за фактури за електрична енергија и други трошоци со помали износи).

- Ставката – премии за осигурување, покажува зголемување во процентни поени, но вредносно зголемувањето е минимално во однос на планираното;
- Ставката – чланарини во меѓународни организации, исто така покажува зголемување во процентни поени, но вредносно зголемувањето е минимално во однос на планираното;
- Амортизацијата е пресметана согласно сметководствената политика на М-НАВ А.Д. Скопје во согласност со Меѓународните стандарди за финансиско известување (МСФИ).

Со оглед на фактот што кај најголем дел од ставките на реализирани расходи во однос на планираните за 2021 година нема отстапување (со исклучок на горенаведените ставки, кои се резултат на околности што неможеле да се предвидат во процесот на планирање, заради изменети околности во опкружувањето или заради претпоставки што во текот на планирањето не биле земени во предвид), се доаѓа до заклучок дека износот на зголемувањето е незначаен за Друштвото и нема да има тенденција на зголемување во наредниот период, односно нема да ја доведе во прашање реализацијата на редовните планирани ставки. Тоа значи дека ефектите од настанатите отстапувања кај овие ставки немаат директно влијание на остварување на целите од финансискиот план на Друштвото за 2021 година, односно Управниот одбор немаше потреба да презема дополнителни мерки за пренамена на средства во рамки на истиот финансиски план, односно одложување на реализација на одредена цел или евентуално обезбедување на дополнителни извори на финансирање.

3 Анализа на реализирани приходи и расходи за 2021 година во споредба со реализацијата во 2020 година

3.1 Анализа на реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година во споредба со 2020 година

Како што може да се види од Табелата 3.1 подолу, реализираните вкупни приходи за 2021 година во споредба со 2020 година се зголемени за 70,34% и тоа:

- 72,90% зголемување на приходите од прелети;
- 63,92% зголемување на приходите од терминалните услуги на воздухопловна навигација;
- 23,55% зголемување на останатите приходи.

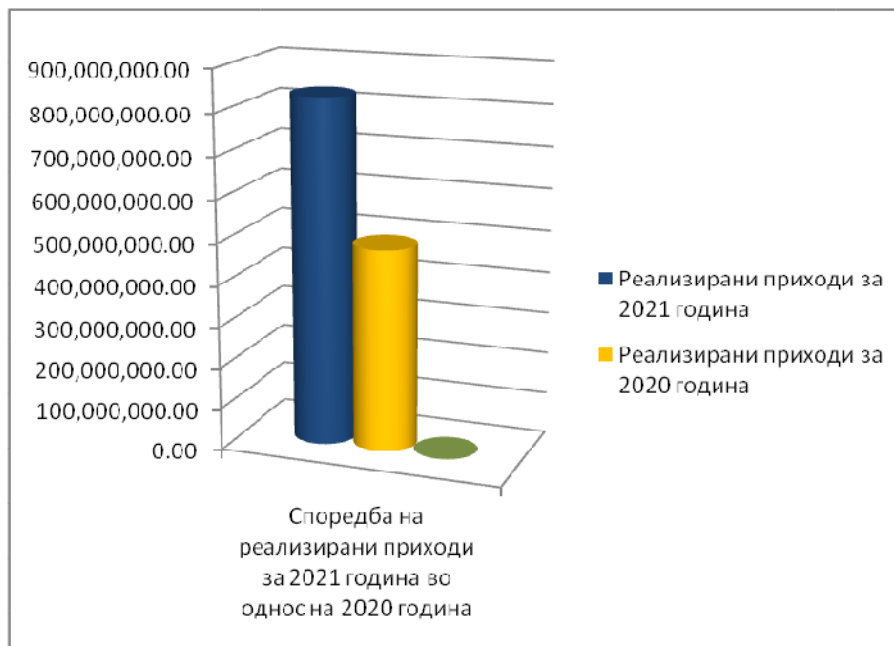

Табела 3.1: Реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година во споредба со 2020 година¹⁰

<u>ВИД НА ПРИХОДИ</u>	<u>РЕАЛИЗИРАНИ</u> <u>2021 година</u>	<u>РЕАЛИЗИРАНИ</u> <u>2020 година</u>	<u>% на</u> <u>реализација</u> <u>2021/2020</u>
ПРЕЛЕТИ	712.253.661,31	411.941.647,00	172,90
ТЕРМИНАЛНИ УСЛУГИ	100.460.679,12	61.285.744,00	163,92
ОСТАНАТИ ПРИХОДИ	17.501.784,68	14.166.052,00	123,55
<u>ВКУПНО ПРИХОДИ (МКД)</u>	<u>830.216.125,11</u>	<u>487.393.443,00</u>	<u>170,34</u>

¹⁰ Извор: Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2021 година (со датум од 25.03.2022 година); Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2020 година.

3.1.1 Графички приказ на реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година во споредба со 2020 година

3.2 Анализа на реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година во споредба со 2020 година

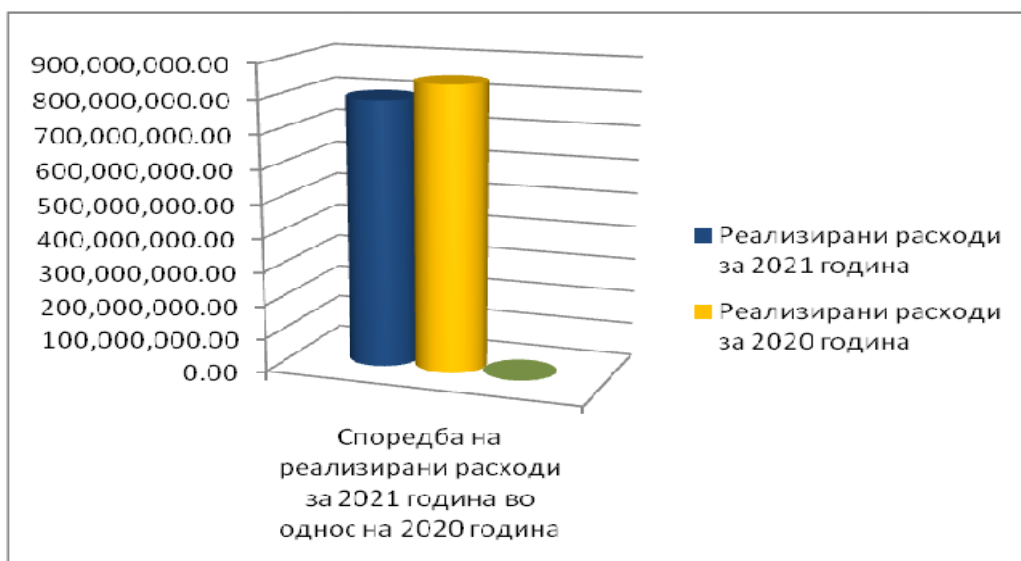
Табела 3.2: Реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година во споредба со 2020 година¹¹

<u>ВИД НА РАСХОДИ</u>	<u>РЕАЛИЗИРАНИ</u> <u>2021 година</u>	<u>РЕАЛИЗИРАНИ</u> <u>2020 година</u>	<u>% на реализација</u> <u>2021/2020</u>
Вкупно трошоци за вработените	651.604.200,12	683.561.242,00	95,32
Бруто плати	640.397.276,00	679.583.701,00	94,23
Други трошоци за вработените	11.206.924,12	3.977.541,00	281,76
Вкупно материјални трошоци	50.213.602,46	44.335.847,85	113,26
Трошоци за сировини и материјали	2.435.861,95	2.585.748,14	94,20
Трошоци за резервни делови	1.320.197,87	1.128.215,55	117,02
Трошоци за енергија	14.383.424,77	11.707.595,00	122,86
Транспортни услуги	877.625,17	613.108,47	143,14
Поштенски, телефонски услуги и	16.455.689,55	15.326.001,95	107,37

¹¹ Извор: Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2021 година (со датум од 25.03.2022 година); Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2020 година.

интернет			
Трошоци за одржување	10.323.483,39	11.445.318,74	90,20
Дополнително утврдени трошоци минати години	4.417.319,76	1.529.860,00	288,74
Вкупно нематеријални трошоци	39.445.848,55	61.233.179,36	64,42
Закуп на канцелариски простор	0,00	0,00	0,00
Останати услуги	423.386,00	368.367,00	114,94
Дневници за сл.пат и патни трошоци	2.703.197,75	3.384.052,70	79,88
Трошоци за репрезентација	1.640.179,14	1.475.811,02	111,14
Премии за осигурување	11.149.163,00	9.820.514,14	113,53
Чланарини во меѓународни Организации	1.742.948,61	1.754.430,45	99,35
Останати нематеријални трошоци	21.786.974,05	44.430.004,05	49,17
Амортизација	35.841.840,82	35.154.370,88	101,96
Останати трошоци од работењето	4.236.931,44	8.799.360,80	48,15
Вкупно финансиски трошоци	11.420.369,87	12.606.631,41	90,59
Банкарски трошоци	2.537.483,74	1.554.382,54	163,25
Камати по банкарски кредити	8.882.886,13	11.052.248,87	80,37
<u>ВКУПНО РАСХОДИ (МКД)</u>	<u>792.762.793,26</u>	<u>845.690.632,30</u>	<u>93,74</u>

3.2.1 Графички приказ на реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година во споредба со 2020 година

Како што може да се види од Табелата 3.2 погоре, реализираните вкупни расходи на Друштвото за 2021 година се намалени за 6,26% во споредба со 2020 година, како резултат на продолжување на антикризните мерки и во 2021 година, кои беа воведени во 2020 година, а во насока на справување со Covid-19 кризата.

- Ставката – други трошоци за вработените¹², се зголемени во однос на 2020 година и детално прикажани подолу:

Табела 3.3: Реализирани други трошоци за вработените за 2021 година во споредба со 2020 година¹³

Други трошоци за вработените	01.01-31.12.2021	01.01-31.12.2020
Јубилејни награди ¹⁴	3.277.204,00	0,00
Помош за смрт на член од семејство	2.752.642,00	2.312.095,00
Помош на вработени	714.016,00	1.035.963,00
Исплата на К-15 ¹⁵	2.990.000,00	0,00
Надомест за одвоен живот	49.320,00	152.660,00
Задолжителни лекарски прегледи на контролори	1.282.394,12	334.698,00
Трошоци за испити	92.778,00	84.198,00
Трошоци за превоз на вработени надвор од Скопје	0,00	57.927,00
Останати надиместоци за вработени	48.570,00	0,00
Вкупно (МКД):	11.206.924,12	3.977.541,00

- Ставката – трошоци за резервни делови во 2021 година се зголемени во однос на 2020 година, но истите се во рамки на планираните за 2021 година;
- Ставката – трошоци за енергија во 2021 година се зголемени во однос на 2020 година, но истите се во рамки на планираните за 2021 година;
- Ставката – трошоци за транспортни услуги во 2021 година се зголемени во однос на 2020 година, но истите се во рамки на планираните за 2021 година;
- Ставката – поштенски, телефонски услуги и интернет во 2021 година се зголемени во однос на 2020 година, но истите се во рамки на планираните за 2021 година;
- Ставката – дополнително утврдени трошоци од минати години во 2021 година се зголемени во однос на 2020 година заради заради трошоци направени во 2020 година, а истите пристигнати и книжени во 2021 година¹⁶;
- Ставката – останати услуги во 2021 година се зголемени во споредба со 2020 година, како што следи:

¹² Во оваа ставка влегуваат расходи што се исплаќаат согласно Колективниот договор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

¹³ Извор: Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2021 година (со датум од 25.03.2022 година); Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2020 година.

¹⁴ Во оваа ставка влегува исплатата на јубилејни награди на вработени за 2020 и 2021 година, со оглед на фактот што со одлука на УО на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје во 2020 година заради лошата финансиска состојба не се исплаќаа средства по овој основ.

¹⁵ Во оваа ставка влегува исплата на К-15 на вработените, од која ставка заради лошата финансиска состојба во 2020 година не се исплаќаа средства.

¹⁶ Согласно Договорот за консултативни услуги со странскиот консултант ЕГИС АВИА, износот од 2.190.209,58 денари се однесува на фактурата за извршени консултантски услуги за 2020 година број 2021000446 од 07.06.2021 година, 750.000,00 денари се однесува на осигурување од дејност, 379.047,37 денари за одржување на навигациски средства, 515.252,00 денари за фактури за електрична енергија и други трошоци со помали износи).

Табела 3.4: Реализирани останати услуги на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година во споредба со 2020 година¹⁷

Останати услуги	01.01-31.12.2021	01.01-31.12.2020
Регистрација на возила	91.898,00	89.393,00
Огласи во дневни весници	331.488,00	278.974,00
Вкупно (МКД):	423.386,00	368.367,00

- Ставката – трошоци за репрезентација во 2021 година се зголемени во однос на 2020 година, но истите се во рамки на планираните за 2021 година;
- Ставката – премии за осигурување во 2021 година се зголемени во однос на 2020 година, во најголем дел заради зголемените трошоци за осигурување од дејност;
- Ставката - останати нематеријални трошоци во 2021 година се намалени во споредба со 2020 година, како што следи:

Табела 3.5: Реализирани останати нематеријални трошоци на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2021 година во споредба со 2020 година¹⁸

Останати нематеријални трошоци	01.01-31.12.2021	01.01-31.12.2020
Наемнина за недвижности	65.063,00	118.779,00
- Закуп за антена на Црн Врв	65.063,00	65.104,00
- Закуп на фудбалско игралиште	0,00	34.880,00
- Закуп на канцеларија за синдикални здруженија	0,00	18.795,00
Надомест надзорен одбор	437.256,00	382.119,00
Донации во земјата	0,00	2.103.897,00
- Донација за помош на настрадани во земјотрес во Албанија	0,00	300.000,00
- Здружение на воздухопловна федерација	0,00	803.897,00
- Донација за Covid-19 на Влада на РСМ	0,00	1.000.000,00
Авторски хонорари ¹⁹	1.718.864,00	1.173.519,00
Консултантски услуги ²⁰	2.350.294,70	1.414.929,76
Семинари и советувања	302.670,00	20.606.808,07
- refresh курс за контролорите на летање ²¹	0,00	7.450.004,40
- Обука на нови контролори ²²	0,00	13.032.093,67
- останатите курсеви и обуки за вработените	302.670,00	124.710,00
Ревизија на финансиски извештаи ²³	600.000,00	220.000,00
Услуги за вештачење и проценка	9.000,00	0,00
Адвокатски услуги ²⁴	794.815,00	519.114,00

¹⁷ Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2021 година (со датум од 25.03.2022 година); Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2020 година.

¹⁸ Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2021 година (со датум од 25.03.2022 година); Годишен извештај за работа на М-НАВ А.Д. Скопје за 2020 година.

¹⁹ Согласно Договор за дело на 5 вработени.

²⁰ Согласно Договорот за консултативни услуги со ЕГИС АВИА.

²¹ Задолжителни курсеви за контролорите на летање на секои 2 години (БУЛАТСА).

²² Почетна обука на 6 кандидати за контролори на летање во странство.

²³ Согласно Договор за извршување на ревизија на финансиски извештаи со консултантската куќа Гранд Торнтон Скопје.

²⁴ Согласно Договор со адвокат Зекир Зекири и адвокат Мефаил Арслани.

Одржување на софтвер	83.068,00	81.840,00
Останати интелектуални услуги	4.163.290,70	5.375.989,22
-Изработка на геодетски елаборати ²⁵	1.179.765,00	1.374.129,00
- Трошоци за провизија на Eurocontrol ²⁶	923.923,50	925.429,87
- Обуки	690.984,00	0,00
- Брокерски услуги	500.000,00	0,00
- Изработка на гео-карти ²⁷	412.149,94	388.462,56
- Годишен надомест за Државен архив	128.480,00	0,00
- Годишен надомест од ЦДХВ ²⁸	128.299,00	157.066,00
- Сертификација по ISO стандард	60.900,00	61.500,00
-Изработка на проектна документација	60.000,00	0,00
- Надомест за одржување на електронска база на податоци	35.306,00	0,00
-Превод на документи	32.750,00	12.600,00
- Годишен надомест од Македонска берза ²⁹	4.130,00	4.130,00
- Комуникациски услуги ³⁰	3.813,26	0,00
- Обнова на дигитален сертификат	2.790,00	3.020,00
-Трошоци за интелектуални услуги ³¹	0,00	1.221.115,79
-Геодетско снимање на препреки ³²	0,00	1.179.765,00
- Изработка на техничка документација ³³	0,00	39.000,00
- Годишна претплата за АБВ	0,00	6.468,00
- Регистрација и обнова на domein	0,00	2.703,00
- Нотарски услуги	0,00	600,00
Стручни списанија и весници ³⁴	127.576,00	277.000,00
Трошоци за сертификација и лиценци од АЦВ	10.489.135,65	10.742.272,00
Трошоци за извршни решенија - тужби	103.456,00	26.461,00
Други нематеријални трошоци	542.485,00	1.387.276,00
-Издавање на потврда за неосудуваност на вработени	179.265,00	0,00
-Архивирање на документи ³⁵	163.122,00	146.806,00
-Изработка на идентификациони картички ³⁶	146.474,00	27.240,00
-Други нематеријални трошоци ³⁷	53.624,00	49.209,00
-Изработка на документација ³⁸	0,00	1.033.159,00
- Трошок од корегирана фактура ГЕОДЕТ Скопје	0,00	129.430,00
- Обнова на токен	0,00	1.432,00
Вкупно (МКД):	21.786.974,05	44.430.004,05

²⁵ Изработка на геодетски елаборати за ажурирање на геодетска подлога за изработка на локална урбанистичка планска документација (Меѓународен аеродром Скопје и Аеродром Св.Апостол Павле Охрид), како и изработка на геодетски елаборат за посебни намени.

²⁶ Согласно Договор за вршење на услуги за наплата на АТС услуги од авиокомпаниите

²⁷ Годишна претплата за Бентли картографија.

²⁸ Годишен надомест за водење на акции и надомест за упис на зголемување на главнина.

²⁹ За објавување на финансиски извештаи на слободен пазар.

³⁰ Комуникациски услуги (MET OFFICE).

³¹ Согласно Договор со Eurocontrol (Support Agreement).

³² Согласно Договор со ГЕОФОТО-ЗЕНИТ Скопје.

³³ Согласно Договор со ГЕИНГ Доо Скопје за кабелски приклучок на објект радарска станица Бањски Рид на дистрибутивна мрежа на ЕВН Македонија.

³⁴ Репрезент, Правник, Академик, Коха, Слободен печат.

³⁵ Согласно Договор со фирма INBOX Скопје

³⁶ Идентификациони картички за пристап на вработени од М-НАВ А.Д. Скопје на аеродромска писта и аеродромски простории, сопственост на ТАВ Македонија

³⁷ Фотокопирање на документи, изработка на визит карти и сл.

³⁸ Изработка на документација за радарска опрема INDRA MODE-S.

4 Инвестиции и развој

Имајќи ја предвид комплексноста и важноста на воздухопловната навигација како и потребата за интеграција во системот на Заедничко европско небо (Single European Sky) и се разбира, хармонизирање со европската легислатива и стандардите на релевантните европски и меѓународни воздухопловни организации, менаџментот на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје донесе одлука најважните развојни проекти дефинирани во рамките на “Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза“ да се финансираат со долгорочен заем од меѓународна финансиска институција. Во координација со Министерството за финансии и Министерството за транспорт и врски, постапката за долгорочно задолжување на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје кај меѓународна финансиска институција заврши во 2013 година. На 24.09.2013 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје потпиша Договор за заем со ЕБОР за финансирање на “Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза“ без обезбедување со државна гаранција, во износ од 11.150.000,00 ЕУР, истиот дополнет со Амандман бр.1 склучен на 10.01.2014 година, Амандман бр.2 склучен на 13.12.2016 година и Амандман бр.3, склучен на 27.02.2020 година.

Главно обележје на 2021 година повторно беше пандемијата со Covid-19 која и понатаму имаше големо влијание на реализацијата на проектните компоненти, и која ќе продолжи со своето влијание во текот на 2022 година се до надминување на ограничувањата (повикување на Виша сила, ограничување во патувања) кои произлегуваат од истата.

Во координација со надлежните министерства и Владата на Република Северна Македонија, а со цел надминување на финансиските потешкотии предизвикани од пандемијата со Covid-19 и продолжување на непречената реализација на проектите, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во текот на 2021 година учествуваше во процесот на изготвување на нов договор за заем со ЕБОР (во вредност од 10.000.000,00 еур), како и на договор со локална банка (во вредност од 5.000.000,00 еур), со цел рефинансирање на сегашниот Договор за заем со ЕБОР, опер.бр.44067.

4.1 Проект за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза финансиран со средства од ЕБОР

Во продолжение е даден детален осврт кон реализацијата на секоја проектна компонента опфатена со “Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза“ во 2021 година.

4.1.1 Набавка, инсталирање и тестирање на АТМ Систем вклучувајќи и техничко-оперативна сала

АТМ системот е примарен систем преку кој се остварува основната услуга на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, односно давање на услуги на воздухопловна навигација во воздушниот простор над Република Северна Македонија со цел безбедно, редовно и ефикасно одвивање на воздушниот сообраќај. Имплементацијата на новиот АТМ систем вклучува и изградба на нов простор за потребите на АТМ системот, т.е. нова техничка и оперативна сала во која ќе биде сместена опремата од новиот и стариот (резервен) АТМ систем.

Согласно Договорот за заем со ЕБОР, беше утврдено оваа проектна компонента да се реализира преку метод на набавка во две фази (Two Stage

Procurement Method). По целосното спроведување на двете фази од набавката, на 31.07.2017 година од ЕБОР е добиено одобрување (No objection) на Извештајот за евалуација – втора фаза со препорака за склучување на Договор со фирмата Leonardo S.p.A., чија понуда целосно ги задоволи барањата утврдени во техничките спецификации и тендерската документација.

Од друга страна, констатирано беше дека земјиштето на кое е предвидено да се изгради новата техничко оперативна сала (доградба на постоечкиот објект), со вкупна површина од 1.150 м², од кои основата е 580 м², е сопственост на Република Северна Македонија, а согласно Договорот за концесија, истото било доделено на користење и управување на холдингот ТАВ – Аеродроми од Турција, поради што беа преземени активности со релевантните институции со цел разрешување и надминување на целата имотно правна ситуација од аспект на регулирање на имотно правните односи и документи-дозвола за градба, како за новата техничко оперативна сала така и за постоечкиот објект на контролата на летање.

Согласно Заклучокот од Извадокот од Нацрт-записникот од 96-тата Седница на Владата на Република Северна Македонија одржана на 22.10.2018 година, Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје донесе Одлука бр. 02-2017/8 од 31.10.2018 година, да се испрати Писмо за прифаќање и Договор за набавка на АТМ системот вклучувајќи и техничко-оперативна сала за истиот до прворангираната фирма Leonardo S.p.A за негово потпишување во согласност со добиеното одобрување (No objection) од страна на ЕБОР на 31.07.2017 година. Од страна на компанијата Leonardo S.p.A е доставена бараната гаранција за квалитет на изведба и Договорот беше потпишан на 14.12.2018 година со цена на Договорот од 7.878.872,50 еур. На почетокот од 2019 година беше доставена банкарска гаранција за авансно плаќање и фактура за авансно плаќање од страна на компанијата Leonardo S.p.A, по што до ЕБОР се достави Апликација за повлекување на средства. Исплатата на фактурата за авансно плаќање се изврши на 02.04.2019 година со што Договорот стапи во сила.

Реализацијата на проектот започна со набавка на опремата (хардверот) од страна на Leonardo, односно со отпочнување на процесот на инсталација, имплементација и интеграција на функционалните потцелини. Сепак, од 05.03.2020 година, проектот се реализира со намалена динамика поради повлекување на Виша сила од страна на Leonardo S.p.A, како резултат на пандемијата предизвикана од Covid-19, состојба која продолжи и во текот на целата 2021 година.

На 15.06.2021 година, по одобрување од страна на ЕБОР, потпишан е Change Order CO-X-001 со што е ажурирана временската рамка на реализација на договорот. Во ноември 2021 година, по одобрување од страна на ЕБОР, потпишан е Change Order CO-X-003, со што е ажурирана временската рамка за додатни 159 дена, како би се финализираше тренингот на оперативниот и техничкиот персонал на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Двете одлуки се без финансиски импликации. Обуката на персоналот започна во ноември 2021 година и се одвива и покрај додатните неповолности предизвикани од Covid-19 и рестрикциите за патување во Италија.

Во текот на 2021 година беа извршени повеќе телеконференциски состаноци со цел прилагодување на системот на потребите на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, како и финализација во изработката на техничката документација (SSDD, SRS, SDD, ICD).

Во однос на делот од проектот кој се однесува на изведбата на градежниот дел, во текот на декември 2021 година, од Leonardo пристигна финансиска понуда која произлегува од разликите помеѓу Идејниот и Основниот проект за изградба на техничко оперативната зграда, како дел од Договорот за набавка на АТМ системот. Како одговор, од страна на „М-НАВ“

А.Д. - Скопје беше доставено барање до Leonardo за повторно разгледување и разложување на вкупната понудена цена на одделни ставки како и итно отпочнување со градежни активности со оглед на фактот што градежната дозвола е на сила до 22.01.2022 година.

Целосната реализација на проектната компонента за АТМ е предвидено да заврши во декември 2023 година.

4.1.2 Набавка, инсталирање и тестирање на VHF радио систем и микробранов линк

Ова е систем преку кој контролата на летање остварува радио комуникација со воздухопловите. Согласно ICAO Аппех-ите, давателот на услуга за воздухопловна навигација е должен да обезбеди систем за радиотелефонија со воздухопловите, преку систем за радиоврски кој работи во фреквентниот опсег наменет исклучиво за таа намена. Со овој проект треба да се замени постоечката радио опрема и преносен систем со нов VHF радио систем.

По спроведување на целосната постапка за набавка, на 17.03.2017 година од ЕБОР е добиен No Objection на Извештајот за евалуација на пристигнати понуди со предлог за склучување на Договор со фирмата Northrop Grumman/Park Air Systems во вкупен износ од 778.054,56 еур во кој износ се вклучени и 53.140,58 еур за резервни делови.

По доставување на информацијата до останатите понудувачи за резултатот од евалуациониот извештај, две фирми учесници на тендерот доставуваат жалби за изборот до ЕБОР. Од страна на ЕБОР е добиено одобрување (20.07.2018 година) за потпишување на Договор при што беа отфрлени двете жалби за избор на прворангираниот понудувач. По одобрувањето на Договорот и Амандманот бр.1 на истиот од страна на ЕБОР, истите се потпишани на 11.03.2019 година. Исплатата на фактурата за авансно плаќање во износ од 155.610,92 еур се изврши на 12.07.2019 година со што Договорот стапи во сила.

Проектот отпочна со реализација согласно планот доставен од Park Air Systems со реализација на фабричкото тестирање на опремата (FAT) и една од планираните обуки. Согласно планот, системот требаше да биде испорачан во август 2019 година, со конечна реализација до крајот на октомври 2019 година. Проектот започна со доцнење при испорака на опремата од страна на Park Air и беше невозможно да се заврши инсталацијата на Солунска Глава во текот на 2019 година. По ревидирање на планот за реализација, инсталацијата на системот на скопскиот аеродром требаше да биде спроведена во 2019 година, додека инсталацијата и тестирањето на Солунска Глава во текот на 2020 година. Поради појавата на пандемија со Covid-19 во 2020, Park Air Systems се повика на одредбата од договорот за Виша сила, одлука која што УО на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје ја прифати, и со што привремено беше забавена реализацијата на проектот, односно Park Air Systems не ги спроведе планираните активности во текот на 2020 година. На 08.02.2021 година, по одобрување од ЕБОР беше потпишан Амандман бр.2 на Договорот, со кој се продолжува рокот за реализација до септември 2021 година. Во текот на јуни и јули беа завршени градежните активности и беше започната инсталацијата на опремата на Солунска Глава, која се очекуваше да заврши во текот на август 2021.

Поради проблеми со доставената опрема од страна на Park Air и потребното време за сервисирање на истата, рокот за завршување на процесот на инсталацијата е поместен за вториот квартал на 2022 година, кога

временската ситуација на локацијата Солунска Глава ќе дозволи да продолжат активностите.

4.1.3 Набавка, инсталирање и тестирање на систем за комутација на говорни канали (VCS)

Во системот за контрола на летање, еден од основните потсистеми преку кои се остварува комуникација на контролорот на летање со воздухопловите, но и со соседните центри за контрола на летање е системот за комутација на говорни канали. Новиот систем ќе го замени тековниот кој што е стар веќе 20 години и би станал примарен систем преку кој ќе се одвива комуникацијата во контролата на летање.

Постапката за набавка на нов VCS систем е веќе спроведена во 2017-та и 2018-та година, но поради неисполнување на техничките барања од страна на сите понудувачи, на 19.06.2018 година добиено е одобрение од страна на ЕБОР за повторување на набавката и распишување на нова набавка со ревидирана техничка спецификација.

По припремање на целосната документација во формат соодветен на е-порталот за набавки на ЕБОР (ЕСЕРР), добиено е одобрување (No objection) од страна на ЕБОР за истата. На 07.06.2021 е започната првата фаза од тендерот, со објавување на Покана за поднесување на понуди на ЕСЕРР. На крајот на декември 2021 година е добиен No Objection од страна на ЕБОР за Извештајот кој се однесува на пристигнатите понуди, по што следеше известување за резултатите од првата фаза до компаниите кои доставија понуди. Од 4-те пристигнати понуди, 3 од компаниите се избрани да продолжат во втората фаза, додека 1 понуда е негативно оценета. Во текот на јануари 2022 година ќе започне втората фаза од постапката, која по препорака од страна на ЕБОР ќе трае 35-45 дена, по што ќе следи конечна одлука и потпишување на договор.

Предвидено е проектната компонента за нов VCS да биде финализирана во првото тримесечје од 2023 година.

4.1.4 Набавка, инсталирање и тестирање на нов MODE-S секундарен набљудувачки радар

Mode-S секундарен набљудувачки радар (Mode-S Enhanced Surveillance Ground Station Implementation) значително ќе ја зголеми доверливоста на радарските податоци која директно би влијаела на капацитетот и безбедноста на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија. Согласно правилата и постапките за набавка на ЕБОР и согласно Договорот за заем со ЕБОР истиот е утврден да се реализира преку метод на набавка – Отворен повик.

По спроведената постапка за набавка, евалуациониот извештај со препораката за склучување на договор е испратен до ЕБОР на одобрување и добивање NO OBJECTION на 14.08.2017 година.

Согласно Извадокот од Нацрт-записникот од 63-тата седница на Владата на Република Северна Македонија одржана на 10.04.2018 година, Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје донесе одлука да го прекине отпочнатиот процес за набавка на нов Mode-S секундарен набљудувачки радар, од причина што договорот за закуп на приватното земјиште е еднострано раскинат од страна на закуподавачот и поради тоа што мора да се одреди нова локација на државно земјиште за поставување на новиот Mode-S

радар. Од страна на ЕБОР на 09.05.2018 година добиено е одобрение за прекин на отпочнатата набавка и распишување на нова набавка со ревидирана техничка спецификација и поставување на опремата на нова подобна локација.

Во текот на 2019 година направени се повеќе анализи за избор на нова подобна локација и се изготви нова (ревидирана) тендерска документација, вклучувајќи ревидирана техничка спецификација која предвидува поставување на новата опрема (радар) на веќе постоечка локација како најцелисходно решение (просториите на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје лоцирани на Меѓународен Аеродром Скопје), т.е. вршење замена на постоечката стара и дотраена опрема која е оперативна повеќе од 25 години (радар Томсон).

По припремање на целосната документација во формат соодветен на е-порталот за набавки на ЕБОР (ЕСЕРР), добиено е одобрување (No objection) од страна на ЕБОР за истата. На 14.06.2021 година е започната првата фаза од тендерот, со објавување на Покана за поднесување на понуди на ЕСЕРР. На крајот на декември 2021 година е добиен No Objection од страна на ЕБОР за Извештајот кој се однесува на пристигнатите понуди, по што следеше известување за резултатите од првата фаза до компаниите кои доставија понуди. Од 5-те пристигнати понуди, 3 од компаниите се избрани да продолжат во втората фаза, додека 2 понуди се негативно оценети. Во текот на јануари 2022 година ќе започне втората фаза од постапката, која по препорака од страна на ЕБОР ќе трае 35-45 дена, по што ќе следи конечна одлука и потпишување на договор.

Предвидено е проектната компонента за нов Mode-S радар да биде финализирана во вториот квартал од 2023 година.

4.1.5 Набавка, инсталирање и тестирање на AWOS/ATIS/VOLMET системи за Меѓународен Аеродром Скопје и AWOS систем за Аеродром Св. Апостол Павле во Охрид

Набавка, инсталирање и тестирање на метео опрема за аеродромите во Скопје и Охрид вклучува замена на постоечките AWOS/ATIS/VOLMET системи која се состои во замена на двете Artais AWOS 2000 станици на аеродромите во Скопје и Охрид, како и замена на ATIS и VOLMET системите кои се лоцирани на аеродромот во Скопје со што ќе се постигне континуирано и непречено обезбедување на метеоролошко обезбедување на воздушниот сообраќај и навремено доставување на воздухопловни MET информации до корисниците.

Договор за набавка на метеоролошка опрема за аеродромите во Скопје и Охрид - AWOS/ATIS/VOLMET системи се потпиша на 11.12.2015 година со компанијата Telvent Neetherlands B.V., истиот со цена на договор од 750.920,00 еур. Реализирана е фазата на фабричко теастирање на системите (Factory Acceptance Test) и опремата е испорачана и инсталирана, а предвидените обуки се реализирани.

На 17.03.2021 година е потпишан Амандман бр.1 на договорот со DTN (за кој е добиен No objection од страна на ЕБОР) со цел финализирање на процесот на компензација поради доцнењето со изведбата на Проектот од страна на договорната ино-фирма. По спроведувањето на гарантните тестови, на 21.06.2021 година е издаден ОАС (Operational Acceptance Certificate) како последна фаза на Проектот. На 22.07.2021 година е потпишан SLA (Service Level Agreement), по што од страна на DTN беше доставена фактура за финалната исплата со банкарските гаранции. Со тоа беа исполнети условите од Амандманот бр.1 за исплата на финалното плаќање по Договорот и по

добивање одобрување од страна на ЕБОР истото е извршено на 24.08.2021 година.

Финализиција на активностите во согласност со Амандман бр.1, односно доставата на резервни делови како компензација поради доцнењето со изведбата беше извршена во декември 2021 година.

4.1.6 Консултантски услуги за асистенција на Единицата за имплементирање на Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација 02

На 05.07.2018 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје склучи Договор за консултантски услуги за асистенција на Единицата за имплементирање на “Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза“ со компанијата Egis Avia која беше избрана со спроведена постапка за набавка согласно политиките и правилата за набавка на ЕБОР за избор на консултант, истиот со рок за имплементација од две години.

Со цел финализирање на проектните компоненти, на 15.12.2021 година беше потпишан Амандман бр.2 на Договорот за консултантски услуги за асистенција на ПИУ, склучен со Egis Avia, со кој се продолжува важноста на договорот за дополнителни 6 месеци, односно до јули 2022 година.

Во референтниот период, ПИУ во континуитет учествуваше во активностите поврзани со повлекување на средства од ЕБОР. Земајќи ја во предвид новонастаната ситуација со Covid-19, состаноците со консултантот во врска со реализација на проектите беа во целост водени со одржување телеконференции. Исто така, континуирано се вршеа и консултации преку електронска пошта во врска со првата фаза од двете тендерски постапки (набавка на Mode-S радар, како и набавка на VCS системот), како и во врска со наплатата на пенали поради доцнењето во имплементацијата на AWOS/VOLMET/ATIS проектот, консултации во врска со реализацијата на Договорот за набавка на ATM системот, и консултации во врска со реализацијата на Договорот за набавка на VHF системот. Во соработка со Egis Avia беа изготвени и четирите тримесечни извештаи кон ЕБОР за напредокот во реализацијата на проектите како и други документи потребни во активностите со ЕБОР.

Реализацијата ќе продолжи и во текот на 2022 година согласно условите од Договорот и Амандманот бр.2 на истиот.

4.2 Програма за капитални инвестициони вложувања на М-НАВ А.Д. Скопје финансирани од сопствени средства

4.2.1 Компоненти наменети за новиот ATM систем

Набавка на монитори (ATC 2Kx2K монитори), 4 термички печатари (Toshiba B SA4T G) и 15 IDS терминали (компјутери со точно одреден модел по спецификација добиена од интеграторот на новиот ATM систем – Leonardo) како дел од новиот ATM систем, со што ќе бидат заменети постојните утреди.

Постпаката е објавена преку ЕСЈН (електронскиот систем за јавни набавки) и истата е во фаза на евалуација на пристигнатите понуди.

4.2.2 Набавка на два независни редундантни извори на електрично напојување

Со набавката на 2 редундантни извори на електрично напојување ќе се обезбедат потребите како на постоечката, така и на новата АТМ зграда.

Изготвувањето на техничката спецификација беше преобемна и не е финализирана со тоа што е потребно сите сектори во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје меѓу себе да се искордираат со цел да не запре процесот на работење откако ќе се набави системот. Истиот не е реализиран во 2021 година, имајќи ги во предвид финансиските импликации на Друштвото предизвикани од пандемијата со Covid-19.

4.2.3 Приспособување на привремените простории за технички цели

Приспособување на привремените простории за технички цели е потребно со цел новите VCS, VHF и VRRS системи да бидат инсталирани и ставени во употреба меѓусебно поврзани со сегашниот АТМ систем, независно од процесот на инсталација на новиот АТМ систем, кој вклучува и техничко-оперативна сала. Со тоа ќе се овозможи замена на постоечките системи во најбрзо време, односно ќе се зголеми сигурноста и безбедноста на целокупниот АТМ систем.

Заради вонредната состојба и пандемијата со Covid-19, а согласно Одлуката на УО на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје број 02-710/3 од 03.04.2020 година, капиталните инвестиции од сопствени средства се одложуваат за 2022 година. Постапката е предвидена во Планот за јавни набавки за 2022 година за која по доставување Одобрение од НО истата ќе биде објавена преку ЕСЈН.

4.2.4 Набавка на WAM систем вклучувајќи и ADS-B функционалности

Со набавката и инсталацијата на WAM системот ќе бидат исполнети барањата, како и техничките спецификации пропишани во EUROCAE ED-142 стандардот. Во наредниот период ќе дојде до поврзување со новиот АТМ систем, со што ќе биде овозможена поголема прецизност, поедноставно одржување, како и поголема финансиска исплатливост.

Заради вонредната состојба и пандемијата со Covid-19 постапката не е реализирана во 2021 година.

4.2.5 Набавка на нов ILS систем и нов DME уред, инсталирање и пуштање во работа - Аеродром Св. Апостол Павле Охрид и набавка и инсталација на нов DME како дел од ILS системот на Меѓународниот Аеродром Скопје

Со цел задржување на високото ниво на квалитет, достапност и континуитет на услугите на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, потребна е нивна замена со нови кои ќе овозможат задржување на нивото на сервисот.

Замената треба да е на:

- ILS систем наменет за аеродромот Св. Апостол Павле во Охрид;
- DME уред наменет за аеродромот Св. Апостол Павле во Охрид;
- DME уред наменет за Меѓународниот Аеродром Скопје и
- DVOR уред наменет за аеродромот Св. Апостол Павле во Охрид.

Согласноста од ЕБОР за реализација на овој проект е пристигната во месец април 2020 година, но надлежните луѓе за иницирање на постапката утврдија дополнителен дел кој не беше предвиден во самата тендерска документација и имаше промени на истата. Постапката не е предвидена во Планот за јавни набавки за 2022 година, имајќи ги во предвид финансиските импликации на Друштвото предизвикани од пандемијата со Covid-19.

5 Политика на човечки ресурси

Одделението за човекови ресурси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во 2021 година, генерално беше посветено на давање на логистичка и советодавна поддршка на останатите Сектори/Одделенија и на вработените за сите прашања поврзани со човечкиот ресурси. Одделението се потруди да се реализира планираната политика и програма на човечките ресурси, а исто така продолжи со реализацијата на веќе утврдената и усвоена политика во вршењето на дејности и активности поврзани со развојот на работната сила, промоција на управувањето со човечките ресурси, како и унапредување на професијата менаџмент на човечки ресурси.

Ангажманот беше насочен кон унапредување на работењето, софистицирање и примена на системот за работна дисциплина, а исто така одделението предлагаше политики и процедури за управување со човечкиот ресурс, и учествуваше во проекциите за планирање и вработување на човечкиот ресурси, имајќи го во предвид фактот што во изминатите години по разни основи се намали бројот на вработени.

Во 2021 година, Одделението за човекови ресурси континуирано ги следеше и ги применуваше сите заклучоци и одлуки донесени од страна на Владата на РСМ во врска со справувањето со пандемијата Covid-19.

Исто така Одделението за човекови ресурси беше главен индикатор за навремено известување на вработените во друштвото за сите преземени активности од Друштвото применувајќи ги сите препораки дадени од страна на Владата на РСМ.

Во периодот од јануари до декември 2021 година Одделението за човекови ресурси во својот делокруг на работа извршуваше:

- Пријави/одјава на вработени во Агенцијата за вработување и во Фондот за здравство;
- Ажурирање на персонални досиеја и архивирање на документацијата;
- Учество во изготвување распореди за обука, координација со другите одделенија и сектори, перманентно следење/евидентирање на лицата кои подлежат на обука;
- Рачни и електронски внес на матични податоци на вработените и перманентно ажурирање на списокот на вработени;
- Перманентно следење на договорите на вработените со цел регулирање на нивниот статус;
- Изготвување на планови за годишни одмори во соработка со другите одделенија/сектори и изготвување решенија за вработените, како и изготвување решенија за платени и неплатени отсуства;
- Изготвување потврди поврзани со работниот однос за вработените по различни основи (потврди за аплицирање за визи, мобилна и фиксна телефонија, запишување на последипломски студии и по други основи);

- Изготвување месечени извештај за работна дисциплина и извештај за плата;
- Изготвување предлози за политики и процедури за човечкиот ресурс;
- Комуникација со трудов инспекторат и усогласување со прописите по сите решенија добиени од инспекторатот;
- Следење на Законот за работни односи и другата регулатива;
- Изготвување на електронски евиденции за потребите на одделението;
- Комуникација со Синдикалните организации на Друштвото;
- Учество во работна група за справување со Covid-19, изготвувајќи постапки за постапување и Соопштенија за вработените;
- Давање на мислење и информирање навремено на Управниот одбор на друштвото за работите поврзани со човечкиот ресурс во друштвото;
- Изготвување на решенија/одлуки за исплатата финансиска помош на семејствата на вработените, исплата при пензионирање на вработените од Друштвото како и
- Учество во работењето како членови на разни комисии.

6 Регионална соработка; FAB's

Според SES регулативите горниот воздушен простор во европскиот и афричкиот ICAO – International Civil Aviation Organization регион (EUR and AFI ICAO region) мора да биде реконфигуриран во FAB-ови – Functional Airspace Blocks (функционални блокови на воздушен простор) како еден од начините за постигнување на SES целите. Организацијата на воздушниот простор во функционални блокови треба да го подобри планирањето и протокот на воздушниот сообраќај, да се зголеми ефикасноста на авијацијата во Европа, да се минимизираат доцнењата и да се оптимизира капацитетот на воздушниот простор преку задоволување на барањата на сите корисници на истиот.

Освен земјите членки на ЕУ, SES регулативите ги обврзуваат и земјите кои потпишале билатерални или мултилатерални договори за авио превоз со Европската Унија. Во овие земји спаѓаат Норвешка, Швајцарија, земјите на Западен Балкан, во кои спаѓа и Република Северна Македонија и Исланд кој не е обврзан да формира FAB бидејќи не е во рамки на европскиот ICAO регион.

Денес, постојат девет FAB иницијативи во кои се вклучени сите обврзани земји. Во поблискиот регион постоечки иницијативи се BlueMed FAB и Danube FAB.

Во процесот на позиционирање на Република Северна Македонија при одредувањето на стратегијата за приклучување на одредена FAB иницијатива пред се треба да се има предвид географската позиција и токовите на воздушниот сообраќај со цел оптимизација на капацитетите, потребата да се оптимизира интероперабилноста на системите и креирање на заедничка легислатива и стандарди помеѓу членовите на одреден FAB.

На 03.11.2011 година во Скопје е одржан состанок помеѓу замениците Министри за транспорт на Република Северна Македонија и Република Бугарија на кој состанок присуствуваа и делегации од воздухопловните власти на двете држави. На состанокот од страна на бугарскиот заменик министер беше врачена покана за Република Северна Македонија да се вклучи како

набљудувач во Danube FAB. На 08.12.2011 година во Софија е одржан состанок помеѓу делегации на Vulatsa и Агенција за цивилно воздухопловство на Република Бугарија од една страна и „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и Агенцијата за цивилно воздухопловство на Република Северна Македонија на кој состанок од бугарската страна се презентирани процесите поврзани со статусот и состојбите на Danube FAB.

На 28.10.2015 година на шестиот состанок на Управувачкиот Совет на Danube FAB кој беше одржан во Софија, Република Северна Македонија се здоби со статус набљудувач во истиот. На ова претходеа повеќегодишни состаноци и консултации со и помеѓу членовите на Danube FAB-от. Ова е по претходно доставена и разгледана информација од страна на Владата на РСМ.

Во 2019 година, Република Северна Македонија преку Министерот за транспорт и врски побара Асоцијативно членство и во Bluemed FAB-от, со што отпочна процесот на формализирање на нашата улога во овој FAB. Како последица на сите претходни активности, како и состанокот на Bluemed GB (Governing Body) кој се одржа на 5-ти февруари 2020 година во Никозија, Кипар, на 27.04.2020 година Република Северна Македонија потпиша Договор за соработка со земјите членки на Bluemed FAB, со што и „М-НАВ“ А.Д. - Скопје веќе почна да зема активно учество во некои од телата преку состаноци кои беа организирани на далечина поради комплексната ситуација и воведените рестрикции поради вирусот Covid-19.

Управувачкиот Совет на Danube FAB во текот на 2021 година побара од Република Северна Македонија да се изјасни за статусот на своето членство во оваа иницијатива сметајќи дека е предолг периодот во кој го имаме статусот обсервер. Иако првично беше договорено одговор за истото да биде даден до крајот на 2021 година, на последниот одржан состанок на овој FAB од страна на Министерството за транспорт и врски на РСМ беше побарано овој рок да биде продолжен за 2022 година поради ситуацијата со Covid-19 и потребата за изготвување на cost-benefit анализа. За истото изрази став дека е потребно таа да биде изготвена од страна на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

Во текот на 2021 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, поради преземените мерки и рестрикции за превенција на ширење на вирусот Covid-19 на состаноците на двете FAB иницијативи, на кои присуствуваше тоа го оствари on-line.

7 Исполнување на дефинираните цели за 2021 година

7.1 Достигнување на Стандардите за безбедност, обезбедување и квалитет

Одделението за безбедност, обезбедување и квалитет - ОБОК согласно со внатрешните процедури и организациската структура е директно под Управниот Одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Во 2021 година успешно ги реализира дел од активностите во согласност со годишниот план утврден од страна на Комитетот за Безбедност на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје како и задолженијата дефинирани во Упатството за управување со безбедноста (Safety Management Manuel), Упатството за управување со квалитет и Прирачникот за управување со обезбедувањето во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, како и дефинираните цели од Стратешкиот бизнис план на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

Главен заклучок во овој извештај е дека за 2021 година сите безбедносни индикатори, реактивни и проактивни, укажуваат дека безбедноста

во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е задржана во рамките на утврдените таргети, а во некои делови од управувањето со системите за безбедност, обезбедување и квалитет е значително подобрена.

Во текот на 2021 година како дел од редовните, годишни активности на Одделението беа спроведени значаен број на испитувања на безбедносни настани и беа спроведени извлечените препораки, беа реализирани проценки на мали/големи Промени на функционалниот постоечки систем, проценки околу состојбата со Covid-19 пандемијата, како и дополнување на проценката на планираните големи измени кои се дел од проектите од ЕБОР и од Годишниот план за Јавни набавки на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

7.1.1 Безбедност

Отсекот за безбедност (ОБ) во Одделението за БОК во текот на 2021 година работеше на реализација на планираните активности од годишниот план, акциските планови, стратешките цели утврдени во СБП, како безбедно спроведување активности при донесени мерки во пандемија. Во текот на 2021 година сообраќајот бележи благ пораст, а активностите беа извршени со вообичаена динамика и без поголеми тешкотии.

КРИ 1 - Пополнет е прашалникот Eurocontrol/CANSO SoE in SMS 2021 measurement questionnaire. По издавање на Конечниот извештај во однос на мерењето на безбедносната зрелост на системот за управување со безбедноста во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Можеме да кажеме дека SMS maturity level на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е на високо ниво „D“ кој означува Level D (Assured), односно зрелоста на Друштвото во процесот на управување со безбедноста е уверено, потврдено. Прашалникот Standart of Excellence беше пополнет во текот на последното тримесечје од 2021 година.

КРИ 2 - RAT tool е употребен во сите безбедносни настани со сериозност „Ц“ што докажува дека сите значајни инциденти се истражени дополнително преку софтверската алатка од Eurocontrol со цел да не се дојде до субјективно проценување - одредување на степенот на сериозност со зачестеноста (severity & Likelihood).

КРИ 3 - Just Culture во однос на овој главен индикатор, во Друштвото се дава голема важност на применување на принципите на Just Culture, односно создавање и развивање култура на правичност и неказниност единствено со цел да се пријавуваат настаните без да се плашат од реперкусији. Од пријавените безбедносни настани, два беа предмет на Комитетот за правичност.

Како дел од редовните активности на ОБОК ќе ги наведеме и спроведување и изготвување на корективни планови за утврдените наоди од АЦВ и интерни наоди; Follow-up активности за препораки, мониторирање на safety performance, и реализација на акциски планови.

Редовна координација со Офицерите за безбедност, Групата за безбедност и Комитетот за безбедност. Одржани се повеќе состаноци за кои се ваодат записници согласно со внатрешните процедури за управување со безбедноста.

Со вообичаена динамика се остваруваше и утврдената меѓународна, регионална и национална соработка со сите чинители во воздухопловната навигација (Eurocontrol, CANSO, FAB Danube/BlueMed, TAV, Авиокомпанији, NATO etc.) ОБОК работеше на подобрување на Safety Data base.

Во месец април беше успешно реализирана вежба симулација на A/G communication failure, како дел од редовните планирани вежби за мерење на респонзивноста во случај на непредвидена ситуација.

Во текот на 2021 година во базата на ОБОК се заведени 19 промени, од кои одредени се сеуште во тек и ќе бидат дел од работата на ОБОК и во 2022 година. Ажуриран е Прирачникот за управување со безбедноста во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Предвидените обуки во согласност со годишниот план, не беа целосно реализирани поради рестрикциите кои ги наметна пандемијата со Covid-19, а дел од обуките се остварија on-line.

Оперативно работење на персоналот за одржување на компетентност се реализираше редовно и со услови поставени во Оперативните Директиви издадени од АЦВ.

На наше барање, во текот на месец декември беше спроведен Safety Audit од страна на колегите во соседниот Давател на услуги SMATSA, чиј исвештај нотираше минимални неусогласености во однос на одредени процеси кои ќе бидат отстранети во накур можен рок.

Издадени се две Safety letters, од кои едното писмо беше наменето за подигнување на свесноста и будноста на оперативните извршители во одделенијата ОБКЛ-ФМП и АПП-ТВР, (Супервизори, КЛ и ПКЛ) за нивно информирање за ефектите при отказ или деградација на одредени NAV уреди за кои се врзани одредени SID/STAR и/или missed approach процедури.

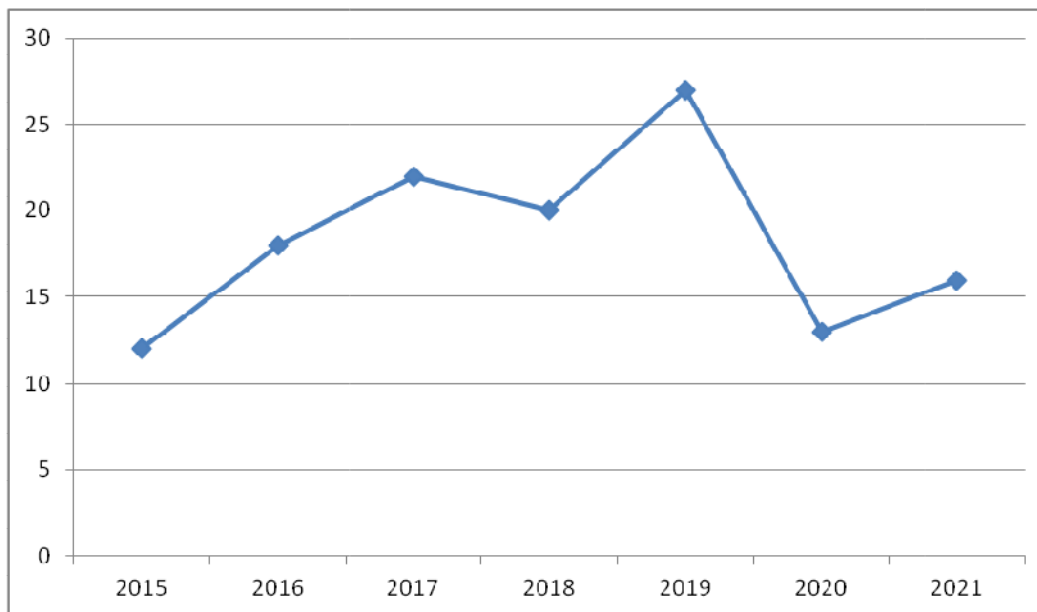
Другото безбедносно писмо се однесување повторно на оперативните извршители за задолжително и доброволно пријавување настани.

7.1.1.2 Тренд анализа на АТМ безбедносни настани за период од 01.01 до 31.12.2021 година

Пријавени се 16 оперативни (АТМ) настани, 19 технички, еден метео и 16 доброволни пријави.

Во прилог табела на настани во изминатите години, со тренд анализа.

Табела 7.1: Број на АТМ настани за период 2015-2021 година

7.1.2 Обезбедување

7.1.2.1 Физичко и сајбер обезбедување

Во делот на физичко обезбедување на објекти и лица, после заокружувањето на имплементација на систем за контрола на пристап и видео мониторинг во зградите на КЛ Скопје и Охрид, се продолжи со имплементација на систем за обезбедување на надворешни навигациони уреди – надвор од airside зона.

Во однос на имплементација на системи за отпорност од сајбер напади (cyber resilience) во текот на 2021 година беа преземени активности во насока на подготовка на техничка документација, а реализација и имплементација на оваа активност планирано е да се спроведе во текот на 2022 година. Системот за EndProtection – заштита на клиентски компјутери со инсталација на EndProtection CheckPoint редовно беше мониториран. Во изминатата 2021 година имаше неколку инциденти кои беа успешно надминати.

2021 година беше прогласена за година за подигнување на свесноста за обезбедувањето во воздухопловството, од страна на ICAO. Голем дел од националните и меѓународните обуки беа во знак на поддршка на справување од незаконски дејствија во обезбедувањето во воздушниот сообраќај.

Како постојан приоритет на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е подигнувањето на степенот на обуката на вработените во Отсекот за обезбедување, континуирано работење на подигнување на степенот на свесност и култура за обезбедување кај сите вработени во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Во таа насока беше спроведена обука од доменот на обезбедување од дејствија од незаконско постапување за сите вработени во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во насока на подигнување на свесноста за обезбедувањето во воздухопловството.

Во однос на имплементација на стандард ISO 27001 - Системи за управување со безбедност на информациите предвидената обука за вработените беше реализирана во текот на 2021 година, а целосната имплементација на стандардот ќе се спроведе во текот на 2022 година.

Мотивацијата на вработените за пријавување на настани од обезбедувањето е во пораст и во однос на претходната година е добар показател дека оваа цел може да се постигне.

7.1.2.2 Security проценки

Во текот на 2021 година немаше предвидени security проценки.

7.1.2.3 Надзори и мерки за проверка на квалитетот на сервисот

Во текот на месец април 2021 година беше спроведена вежба за отказ на системот за радиокомуникација Извештајот е доставен до УО, извлечени препораки и се доставени до соодветните раководители за постапување по истите. Спроведени вежби за phishing, континуиран мониторинг врз системот за обезбедување. Спроведени две проверки на системот.

7.1.3 Квалитет

Клучни показатели на успешност за Системот за управување со Квалитет за 2021 година се:

а) Документација

- Во текот на 2021 година согласно планираните цели и активности беше ажурирана целокупната документација на Системот за Управување со Квалитет и истата беше усогласена со барањата на ISO 45001:2018 со цел исполнување на процесот на транзиција од OHSAS 18001:2007 и интеграција на целокупната документација на сите ISO стандарди во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје;
- Ажуриран новиот интранет портал на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје со ново/создадената документација од ISO 9001:2015; ISO 18001:2015 и ISO 45001:2018;
- Подготвена верзија 3.0 од процедурата за управување со внатрешната проверка МНВ-920-101 од 05.02.2021 година со интегрирани ISO 9001:2015, ISO 14001:2015 и ISO 45001:2018;
- Учество во процесот на креирање и ревидирање на процедурата за начин и постапка за расходување МНВ-870-101;
- Поради утврдена потреба од подобрување на начинот на планирање на годишните активности, ревидиран беше Годишниот план за работа на одделенијата и создаден нов терк на годишен план за Секторот за Воздухопловна Техника.

б) Интерен Аудит

- Планираните и спроведени надзори од страна на СУК обезбедија преглед на работењето на сите сектори и одделенија во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и притоа дадоа увид во недостатоците и просторот за подобрување во управувањето со стандардите имплементирани во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје;
- Спроведен надзор на стандардите за 2020 година од 01-05.03.2021 година Извештај МНВ-920-101.03 од 15.03.2021 година;
- Состанок одржан на 26.03.2021 година со цел преиспитување на СУК Записник од преиспитување МНВ-930-101.01 од 29.03.2021 година;
- Спроведен надзор за следење на стандардите од 20-24.09.2021 година согласно Извештај МНВ-920-101.03 од 15.03.2021 година и донесен Извештај бр. 02/2021 Системска проверка во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје.

в) Safety Survey

Од страна на експертот за АТМ човечки фактор од отсек Квалитет/ безбедност беше спроведен безбедносен надзор за безбедносна култура Safety Culture Survey и дадени соодветни препораки преку Извештај бр. SS 01/2021 од 01.06.2021 година.

г) Обуки

- Во текот на февруари и март 2021 година одржани се 5 работни состаноци со физичко присуство во кои се вклучени и две обуки за интерни проверувачи и обука за важечките стандарди во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје;
- Спроведена обука за интерни проверувачи за ISO 45001:2018 и обезбедени сертификати на сите вработени од отсек Квалитет/ Безбедност;
- Обучени 2 експерти (по еден од Отсекот за обезбедување и Отсекот за квалитет) за интерни аудитори.
- На 19.02.2021 година за сите раководители во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје се спроведе обука за стандардите (оние кои се применливи во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје) и одржување на документација. Обуката ја спроведе надворешен консултант - DELsolutions;
- Учество на обуките Basics of regulation 02.03.2021 година и 03.03.2021 година Eurocontrol Webinar и Stress and fatigue management HUM-SFM-V од 23-26.03.2021 година;
- Од 14-16.12.2021 година Учество на Overview of Regulation 2017/373 [LEX-INTRO-373] и успешно положен испит од страна на учесниците од отсек Квалитет/ Безбедност.

д) Спроведени обуки од отсек Квалитет/ Безбедност

- На 17.02.2021 година беше спроведена интерна/информативна обука во однос на системите за управување со безбедност, обезбедување и квалитет согласно МНВ-770-101;
- На 07.04.2021 година беше спроведена интерна/ инструктивна/ со испит обука за системите за безбедност и квалитет согласно програмата за обука на школскиот центар на СВТ;
- На 15.06.2021 година беше спроведена интерна/инструктивна/без испит обука во однос на Системот за управување со безбедност согласно програмата за обука на ЦОКЛ;
- Од 27-30.07.2021 година беше спроведена интерна/инструктивна/ со испит обука во однос на системот за управување со безбедност, квалитет и човечки фактор согласно програмата за обука на школскиот центар на МЕТЕО.

ѓ) Сертификација

На 04.05.2021 година беше спроведен екстерен аудит од страна на серификационата куќа TUV Nord и беше заклучено дека Системот е во согласност со барањата на релевантниот стандард и континуирано ги постигнува дефинираните политики и цели и дека примената на системот е ефикасна; во согласност со наодите од ревизијата беа издадени/ обезбедени сертификати за ISO 9001:2015; ISO 18001:2015 и ISO 45001:2018.

е) Безбедносни проценки

Отсек квалитет/безбедност беше вклучен во текот на спроведување на безбедносни проценки, и тоа:

- SA 01/2021- 08.02.2021 година;
- SA 04/2021- 22.03.2021 година;
- SA 05/2021-15.03.2021 година;
- SA 09/2021-29.03-14.04.2021 година;
- SA 15/2021- 16.07.2021 година;
- SA 17/2021- 12.10.2021 година;
- Safet Case SC/01-2021- 01.11.2021 година.

7.2 Достигнување на нивоата за заштита на животната средина

- Ажурирана документација од ISO стандардот за животна средина 14001:2015;
- Спроведена кампања за правилно селектирање на отпад согласно ISO 14001:2015;
- Континуирано следење, охрабрување и информирање за правилно селектирање на отпадот и намалување на потрошувачките материали кои најмногу се употребуваат во компанијата.

7.3 Засилување на човечките ресурси

Во 2021 година во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје има 9 нововработени, а на единаесет (11) лица им се продолжи договорот за вработување на определено време уште за една година заклучно со 31.12.2021 година.

1 (еден) вработен почина, 5 (пет) вработени заминаа во пензија, а на 1 (еден) вработен работниот однос во друштвото му е во мирување.

Бројот на вработени во Друштвото заклучно со 31.12.2021 година изнесуваше 305. Работењето продолжи со истата динамика и стручност при што континуирано се водеше сметка на оптимално искористување на човечките ресурси.

Предвидените обуки во рамките на програмата за обука за 2021 година и усовршување на воздухопловниот и друг стручен персонал на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје делумно се спроведени.

7.4 Зголемување на трошковната ефикасност

Со отварањето на воздушниот простор над Косово и зголемувањето на сообраќајот во Република Северна Македонија покрај оптималната искористеност на оперативните ресурси се постигна и значително подобрување на трошковната ефикасност на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Овој позитивен тренд продолжи во текот на целиот период на траење на вториот референтен период од 2015 до 2019 година, како и почетокот на третиот референтен период RP3 (2020-2024 година).

Подетална информација за нивото на овој показател во 2021 година следи во делот - Клучни индикатори на реализација.

7.5 Економска транспарентност

Економската транспарентност на работењето на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје се обезбедува преку доставување на финансиските извештаи до Владата на Република Северна Македонија, Eurocontrol, ЕБОР и Агенцијата за цивилно воздухопловство на Република Северна Македонија.

7.6 Усогласеност со регулативите и стандардите на SES (Единствено европско небо)

Во 2021 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје продолжи да ги одржува стандардите за давање на услуги на воздухопловната навигација во согласност со домашните и меѓународните SES регулативи, стандарди и препорачани практики.

Тоа е потврдено и резултира со продолжување на Уверението за оспособеност за давање на услуги во воздухопловната навигација - последното издадено од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство во март 2020 година и со важност до март 2022 година.

Почнувајќи од 2010 година, Агенцијата за цивилно воздухопловство во континуитет му го издава на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје ова Уверение за оспособеност за давање на услуги во воздухопловната навигација.

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје континуирано ги следи најновите измени и дополнувања на меѓународните регулативи и стандарди и соодветно се подготвува за нивно целосно имплементирање, а ова Агенцијата за цивилно воздухопловство преку редовните инспекциски надзори и контроли дополнително го проверува и потврдува.

На 01.12.2017 година стапи во сила Мултилатералната Спогодба за Основање на Европска Заедничка Воздухопловна област (ЕЗВО).

7.7 Подобрување на ATM/CNS системите

Подобрувањето на ATM/CNS системите е предвидено во рамките на „Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација 02“ како што е наведено погоре во делот - Инвестиции и развој.

7.8 Оптимизирање на управување со воздушниот простор

По отварањето на горниот воздушен простор на Косово за прелети во 2014 година и реализацијата на еден од најголемите проекти поврзан со организацијата на воздушниот простор во регионот, како и по имплементацијата на Free Route Airspace во нашиот воздушен простор во 2016 година, во текот на 2020 година се продолжи со оптимизирање на структурата на воздушниот простор и зголемување на капацитетите. Овие процеси се реализираат во соработка со сите соседни земји како и пошироко во регионот.

На 02.12.2022 нашиот воздушен простор стана интегрален дел на South East Common Sky Initiative – SECSI FRA, при што бешеимплементиран т.н. cross-border Free Route Airspace со Албанија, Србија, Црна Гора, Босна и

Херцеговина, Хрватска, Словенија и Австрија. Со тоа се овозможија значителни придобивки на корисниците на воздушниот простор кои сообраќаат по Југоисточната оска, преку обезбедување на најкратките рути од Централна Европа до Југоисточна Европа, со што директно се придонесува на зголемувањето на параметарот ефикасност на летот заради намалувањето на потрошувачката на гориво. На тој начин позитивно се влијае на заштитата на животната средина преку намалена емисија на CO₂ во атмосферата.

7.9 Достигнување на целите од LSSIP (Local Single Sky ImPlementation)

Со константното зголемување на воздушниот сообраќај во регионот на Европа, од особена важност за сите европски држави, како и за давателите на ANS услуги е пронаоѓањето на решенија со кои ќе се одговори на притисокот во поглед на капацитетот на воздушниот простор, влијанието врз околината, интеграцијата на новите видови на летала, безбедноста, како и зголемувањето на трошоците на авио-компаниите поради доцнења и зголемена потрошувачка на гориво.

Функционалната рамка, која ги опишува и ги спојува сите технолошки решенија, унапредување на квалитетот на дадената услуга на корисниците како и развојот на напредните технологии кои произлегуваат од SESAR програмата е European ATM Master Plan.

European ATM Master Plan, во рамките на ЕУ воздухопловната стратегија и Single European Sky, е главната алатка за планирање на модернизацијата на Европскиот ATM систем. Тој ги дефинира приоритетите во развојот и примената на новите технологии кои се потребни за остварување на SESAR визијата, а тоа е воспоставување на потполно прилагодлив и отпорен ATM систем, способен за прифаќање на растечкиот воздушен сообраќај, на безбеден, сигурен и одржлив начин.

Тој е еволуирачки документ и се ажурира на годишно ниво за да ги рефлектира промените во глобалното воздухопловно опкружување, преку ефективна меѓусебна соработка на сите чинители во авијацијата и се однесува на промените на краток и среден рок (до 7 години).

European ATM Master Plan 2021 ги рефлектира промените настанати со донесувањето на новата SES Регулатива (CP1) во 2021 година и главниот фокус е ставен на усогласување и унифицирање на процесот на планирање и мониторирање на спроведување на целите на SESAR, како и инкорпорирање на Airspace Architecture Study Transition Plan.

European ATM Master Plan 2021 содржи 85 Impementation Objectives, со дефинирани временски рокови за имплементација на истите.

Прогресот во однос на поставените Impementation Objectives ги следи SJU (SESAR Joint Undertaking) преку LSSIP (Local Single Sky ImPlementation) документите, кои даваат екстензивна, консолидирана и хармонизирана слика на прогресот во планирањето и примената на елементите на European ATM Master Plan и SES Регулативата и се директен одраз на посветеноста на цивилните и воените национални агенции, давателите на услуги на воздухопловна навигација, како и на аеродромските оператори, во имплементацијата на истите. Квалитетот на податоците од LSSIP документите овозможува веќе неколку години истите да бидат единствен извор во изработката на извештајот за имплементација на ICAO Aviation System Block Upgrades (ASBUs), за областа ICAO/EUR.

Во LSSIP 2021 North Macedonia документот, од вкупно 33 Impementation Objectives кои се применливи за нашата држава, 9 се потполно имплементирани, 18 се во фаза на имплементација, за 3 е планирано

отпочнувањето, а 3 се уште не се испланирани. Најголем дел од оние Implementation Objectives кои се во фаза на имплементација се тесно поврзани со набавката на новите системи која се пролонгира за 2023 година, како резултат на импликациите на Covid-19 кризата.

7.10 Исполнување на целите на Одделението за внатрешна ревизија

Целта на ревизијата е преку систематски дисциплиниран пристап да изврши проверка и проценка на процесите во Друштвото и да му обезбеди разумно уверување на раководството на Друштвото дека процесите се организирани и се извршуваат во согласност со законската регулатива и донесените интерни акти и дека постоечките ресурси се користат економично, ефикасно и ефективно и во функција на остварување на целите. Со ваквиот пристап, внатрешната ревизија ја зголемува „додадената вредност“ на Друштвото.

Одделението за внатрешна ревизија ги планира своите ангажмани во согласност со целите на Друштвото и оценката за состојбата на системот на финансиското управување и контрола.

Одделението го спроведе Годишниот план за работа на одделението за 2021 година и до крајот на годината издаде пет ревизорски извештаи, еден ревизорски ангажман е во тек и се очекува да заврши во февруари 2022 година, а една планирана ревизија се пренесе во 2022 година; се спроведе ревизија на следење на препораки по извештаи издадени во претходен период; изврши други советодавни ангажмани поврзани со реализација на препораки од спроведена ревизија на Државниот завод за ревизија, за дизајнирање на процеси, измена на процедури и дефинирање на контролни мерки, за подготовка и евалуација на тендерска документација за проектите финансирани од ЕБОР; проверка на финансиските податоци од тримесечните извештаи и годишниот извештај за финансиското работење на Друштвото за 2021 година, од аспект на усогласеност на податоците во извештаите со податоците од главна книга и финансискиот план на Друштвото.

Препораките што произлегоа од конечните ревизорски извештаи ќе влијаат на:

- подобрување и зајакнување на системот на внатрешни контроли во процесот на признавање и евидентирање на приходите и трошоците;
- постигнување на усогласеност со регулативата и
- развивање на принципите на корпоративното управување.

Во текот на годината, ревизорите го исполнија законскиот минимум на потребен број на часови за одржување на професионалната компетентност преку присуство на онлајн обуки.

8 Клучни индикатори на изведба (Key Performance Indicators)

8.1 Трошкова ефикасност – (Cost efficiency)

Од финансиски аспект на работењето на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, утврден е показател за трошковната ефикасност (*cost-efficiency indicator*) и тоа како трошок по наплатна единица за реализиран прелет на воздухоплов (*en-route costs per service unit*).

Податоците во табелата 8.1 подолу даваат приказ за движењето на трошковната ефикасност на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во периодот од 2009 - 2021 година. Од истите се забележува дека со отворањето на воздушниот простор над Косово и зголемувањето на сообраќајот во Република Северна Македонија, покрај оптималната искористеност на оперативните ресурси, значително се подобри и трошковната ефикасност на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Овој сооднос помеѓу вкупните трошоци за услуги при прелети и остварените наплатни единици од услугите на реално ниво (EUR2009) во 2017 година е намален за 18,6% и дополнително за 4,8% во 2018 година што овозможи гледано од аспект на времетраењето на целиот втор референтен период од 2015 до 2019 година да се исполнат целите на Европската Комисија за намалување на единица трошокот по наплатна единица за 3,3% просечно годишно на реално ниво. Тоа значи дека трошоците за давање на услугите на воздухопловна навигација за целиот период од 10 години (2009-2019) се релативно стабилни, иако во истиот период се бележи пораст на сообраќајот од речиси 90%.

Во периодот пред отпочнување на третиот референтен период RP3 (2020-2024), „М-НАВ“ А.Д. - Скопје ја следеше целта на Европската Унија за RP3 од областа на ефикасноста на трошоците, како што е дефинирана во ЕУ Рег. 2019/317, со годишна промена на единечните цени за навигациски услуги при прелети од -1,9% за 2020 година, -1,9% за 2021 година, -1,9% за 2022 година, -1,9% за 2023 година и -1,9% за 2024 година, изразен во реални услови (индекс на цени 2009).

Меѓутоа, во 2020 година, заради катастрофалното влијание на пандемијата со Covid-19 со падот на сообраќајот од 56,5% на годишно ниво и долгорочното закрепнување, трошоците на давателот на услугите не можеа да се намалат во иста линија со падот на сообраќајот, така да и овој сооднос во 2020 година беше драматично нарушен. Иако со помал интензитет, кризата поврзана со пандемијата продолжи и во 2021 година, а „М-НАВ“ А.Д. - Скопје се соочи со намален обем на сообраќајот од 30,3% споредено со 2019 година, т.е. периодот од пред пандемијата. Заради продолжената неизвесност со сообраќајот и измените во ЕУ регулативата која се однесува на клучните показатели за ефикасност, како и дефинирањето на новата проекција на трошоци во преговорите за рефинансирање со ЕБОР, во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје не беше формално извршено прилагодување на целта поврзана со ефикасноста на трошоците во 2021 година.

Табела 8.1: Трошок по наплата единица (EUR 2009) за реализиран прелет за период 2009-2021 година

година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
инфлација (%)	-0.5	1.5	3.9	3.3	2.8	-0.5	-0.3	-0.2	1.4	1.5	0.8	1.2	3.2
индекс 100 во 2009 година	100.0	101.5	105.5	108.9	112.0	111.4	111.1	110.9	112.4	114.1	115.0	116.4	120.1
трошоци во мил. денари (реално ниво)	609	585	570	512	511	641	638	638	624	667	801	641	581
% (н/н -1)		-4.0	-2.6	-10	-0.3	25.5	-0.4	-0.1	-2.1	6.8	20	-20	-9.3

наплатни единици	0.180	0.183	0.194	0.174	0.178	0.246	0.264	0.250	0.301	0.337	0.395	0.174	0.275
трошоци /напл. единици (мкд)	3,385	3,198	2,941	2,944	2,869	2,605	2,417	2,551	2,078	1,979	2,027	3,683	2,113
% (н /н -1)		-5.5	-8.0	0.1	-2.5	-9.2	-7.2	5.5	-18.6	-4.8	2.4	81.7	-42.6

8.1.1 Единечна цена на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за прелет на воздухоплови во Република Северна Македонија

Табела 8.1.1: Единечна цена на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за прелет на воздухоплови во Република Северна Македонија за период 2014-2021 година

Од графиконот погоре може да се забележи континуиран тренд на намалување на единечната цена за прелети во зоната на наплата на РСМ во периодот од 2014 до 2021 година. Треба да се истакне дека со отворањето на воздушниот простор над Косово во 2014 година се создадоа предуслови за зголемување на сообраќајот и приходите кои се остваруваат од зголемениот обем на услуги. Воедно тоа имплицираше зголемена финансиска стабилност на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и создавање предуслови за намалување на цената на прелетите во периодот што следеше. Следствено, во текот на вториот референтен период од 2015 до 2019 година имаме континуиран тренд на намалување на цената на прелетите, за да во 2019 година имаме најголемо намалување од приближно 13% споредено со 2018 година. Оваа цена беше задржана на приближно истото ниво и во целата 2020 година.

Меѓутоа, состојбата со пандемијата од Covid-19 што ја зафати цела Европа и пошироко, почнувајќи од второто тримесечје во 2020 година имаше директен и катастрофален удар врз воздушниот сообраќај и воздухопловството во целина, а како клучен сегмент на воздухопловството и врз давателите на услуги на воздухопловна навигација. Во оваа прилика потсетуваме дека во 2020 година и покрај големиот број анти-кризни и рестриктивни мерки кои што ги спроведе „М-НАВ“ А.Д. – Скопје заради катастрофалното влијание на пандемијата и падот на сообраќајот од 56,5% во споредба со 2019 година, забележа пад на приходите од приближно 10 милиони еур споредено со 2019 година што на крајот резултираше со финансиска загуба на Друштвото од 5,8 милиони еур на годишно ниво.

Заради горенаведените факти и тековните рестрикции во одвивањето на сообраќајот, а воедно раководени од потребата да се одржи финансиската

стабилност и континуираното непречено функционирање на Друштвото, единечната цена за услуги при прелети во 2021 година беше зголемена за 13,1% споредено со истата во 2020 година. На ова му претходеше процесот на консултации со корисниците на услугите кои што беа детално информирани во врска со сите прашања поврзани со услугите, капиталните расходи и финансирањето на организацијата.

8.1.2 Единечна цена на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за терминални услуги на воздухопловна навигација во Република Северна Македонија

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје како давател на услуги на воздухопловна навигација остварува приходи и од давање на услуги на контролата на летање при полетување и слетување на воздухоплови на двата меѓународни аеродроми во Република Северна Македонија, во Скопје и во Охрид. Приходот од терминални услуги во 2021 година изнесуваше нешто повеќе од 100 милиони денари, што воедно претставува зголемување од 64,1% споредено со 2020 година.

Согласно Договорот за заем со ЕБОР за финансирање на „Проектот за надградба за системот на воздухопловна навигација“ во Република Северна Македонија и заради ефикасно сервисирање на обврските по истиот, единечната цена за терминални услуги од 1-ви април 2014 година изнесува 3,60 еур по тон на максимална тежина на воздухопловот во полетување. Во меѓувреме, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје ја задржа истата цена непроменета во целиот изминат период до крајот на 2021 година и на тој начин придонесува заедно со останатите субјекти во воздухопловството за зголемување на конкурентната способност на двата аеродроми во земјата, Меѓународниот Аеродром Скопје и Аеродромот Св. Апостол Павле - Охрид.

8.2 Безбедност, обезбедување и квалитет (Safety, Security and Quality)

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје ги има опфатено сите три KPI утврдени во нашите национални правилници и SES регулативи/ЕС преку годишниот преглед за зрелост на системот за управување со безбедноста раководен од страна на Eurocontrol и CANSO (пополнет прашалник од „М-НАВ“ А.Д. - Скопје/ОБОК) како и соодветни надзори од АЦВ. Одделението за ОБОК успешно ги надмина сите три индикатори како показатели за успешност.

- Безбедносна зрелост на системот за безбедност (Safety Maturity);
- RAT алатка- анализа на сериозни и поголеми безбедносни настани;
- Култура на правичност (Just culture).

8.2.1 Безбедносна зрелост на системот за безбедност (Safety Maturity)

Најважен индикатор кој дава реална слика за спроведување на SMS е делот на анализирање на спроведување и мерење на системот за безбедност - зрелоста на постигнатите таргети во делот на SMS во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и отстранување на можните слабости. Преку спроведениот прашалник за зрелоста од наша страна, а изготвен од страна на Eurocontrol и CANSO, во табелата 8.2 подолу се гледа дека „М-НАВ“ А.Д. - Скопје согласно Eurocontrol/CANSO SMS Standard of Excellence Measurement е оценет со високо ниво на зрелост во речиси сите области.

Табела 8.2: Резултати во делот на анализирање на спроведување и мерење на системот за безбедност – зрелоста на постигнатите таргети во делот на SMS во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 2019-2021 година

	2019	2020	2021
Lowest response to any question	B	B	C
Number of questions at the lowest response Level	2	3	1
Number of Questions at Each Level			
Level A (Informal Arrangements)	0	0	0
Level B (Defined)	2	3	0
Level C (Managed)	2	1	1
Level D (Assured)	29	29	32
Level E (Optimised)	0	0	0

Во табелата 8.2 е прикажан прогресот кој е направен во однос на 2019 година како база на мерењето на постигнувањата, споредено со 2020 година и 2021 година.

Табела 8.3: Статус на давателот на услуги во воздухопловна навигација „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година согласно стандардите на Eurocontrol

Maturity Level Achievements 2021					
	2021				
Lowest response to any question	C				
Number of questions at the lowest response Level	1				
Number of Questions at Each Level	2021				
Level A (Informal Arrangements)	0				
Level B (Defined)	0				
Level C (Managed)	1				
Level D (Assured)	31				
Level E (Optimised)	0				
Achieved Maturity Level in each Study Area					
Study Area	Level	Responses			
	(A-E)	(A-E)			
SA1 – Safety Culture	D	D	D	D	
SA2 – Safety Policy	D	D	D		
SA3 – Safety Accountabilities	D	D	D	D	
SA4 – Coordination of Emergency Response Plan	D	D			
SA5 – SMS Documentation	D	D	D	D	
SA6 – Compliance with International Obligations	D	D			
SA7 – Risk Management Process	D	D	D	D	
SA8 – Safety by Design	D	D			
SA9 – Safety Interfaces	D	D	D		
SA10 – Fatigue Risk Management	D	D			

SA11 – Safety Reporting	D	D			
SA12 – Safety Surveys and Audits	C	C			
SA13 – Safety Performance Monitoring	D	D	D		
SA14 – Management of Change	D	D			
SA15 – SMS Continual Improvement	D	D	D		
SA16 – Training and Education	D	D	D		
SA17 – Safety Communication	D	D	D	D	D
Overall Maturity Level	D				

Извештајот од Eurocontrol и CANSO преку кој се мери зрелоста на системот за управување со безбедноста дава реална слика за системот, односно за декларираниите заложби на Друштвото, како и посветеноста за унапредување и континуирано развивање на системот за управување со безбедноста со цел да се задржат сите високи нивоа на безбедност. Единствената оценка C, во овојгодишниот извештај се однесува Study Area 12, Безбедносни надзори и проверки, во однос на потребниот минимум од ваков тип на проверки, кој реално „М-НАВ“ А.Д. - Скопје не беше во можност да го спроведе поради ограничувањата кои ги наметна пандемијата со Covid-19.

8.2.2 RAT алатка (анализа на сериозни и поголеми безбедносни настани)

Првичната анализа за секој A-serious, B-major, C-significant настан се потврдува со RAT алатка (Risk анализа) од Eurocontrol. За 2021 година сите настани квалификувани со оваа категорија се испитани и преку RAT со цел да не се дојде до субјективно проценување-одредување на степенот на сериозност со зачестеноста (severity & Likelihood). Во 2021 година пријавени се вкупно настани:

- 16 оперативни/ATM;
- 14 технички /CNS;
- 5 доброволни пријави/voluntary;
- 0 пријави AIS;
- 1 пријава од МОВП.

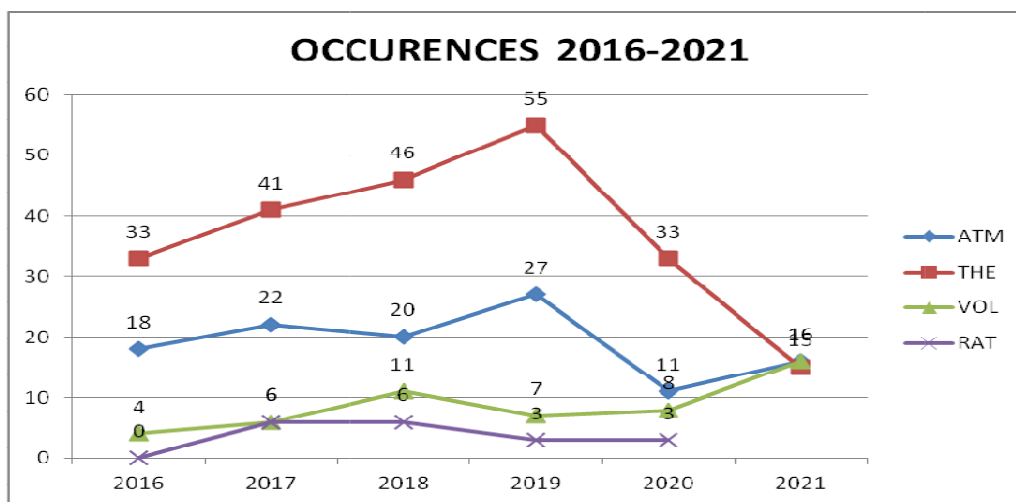
Податоците во табелата 8.4 подолу се однесуваат на вкупниот број на операции заклучно со 31.12.2021 година. Остварени се вкупно 159.951 летови заедно approach и overflight traffic. Техничките безбедносни настани оваа година се од најразлична природа, и согласно интерните процедури, сите технички настани се соодветно испитани. Поголем дел се однесуваат на одржувањето на системите и уредите кои учествуваат во безбедното давање на услуги во воздухопловната навигација. Овие испади и други настани поврзани со CNS се испитуваат согласно внатрешните процедури кои водат до подобра интерна организација, потреба од специјализирани тренизи, потреба од ажурирање на SLA или други релевантни документи, набавка на нова опрема и перманентно одржување на постоечките системи.

Табела 8.4: Безбедносни таргети и индикатори на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година

Performance Leading and Lagging Indicators	Target	Performance				Overall
		Qtr1	Qtr2	Qtr3	Qtr4	
Mandatory A Reports per 100 000 flights	25	3	2	5	6	16
Mandatory T Reports per 100 000 flights	40	6	3	5	5	19
Voluntary Reports/year	10	3	1	5	1	16*
METEO Reports/year	5	/	/	/	/	1
AIS Report/ year	5	/	/	/	/	0
Safety meetings/year	3	/	/	2	2	4
Safety briefings/year	3		1	1	1	3
Safety audits per year	2	/	/	/	1	1
RAT analyzed occ/per year (A, B, C severity) SMI;RI) (AA, A, B, C severity ATM sp)	100%	/	2	1	2	5
Organization-specific SPIs						
Fatal accidents per 100 000 flights	Less than 0.078	/	/	/	/	0
Serious incidents per 100 000 flights (A)	Less than 2	/	/	/	/	0
Major incidents per 100 000 flights (B)	Less than 3	/	/	/	/	0
Significant incidents per 100 000 flights (C)	Less then 5	/	2	1	/2	5
SMI /100 000 flights	6	/	/	1	/	1
Airspace infringement/ annual basis	3	/	/	/	/	0
Bird strike per 1000 flights	Less than 0.7	/	/	/	1	1
Runway incursion per 4000 flights	Less than 2	/	1	/	1	2
Runway excursion per 4000 flights	Less than 2	/	/	/	/	0

Во делот на Voluntary Reports/ per year, во 2021 година е надминат очекуваниот број на доброволни пријави. За појаснување, бројката од 16 доброволни пријави укажува на позитивен тренд на пријавување на настани кои не припааат во доменот на задолжителни настани, но во насока на подигнување на свесноста за безбедноста, ова се смета за висока свест на КЛ и ПКЛ за важноста на пријавувањето како алатка за унапредување на безбедноста.

Табела 8.5: Број и вид на безбедносни настани во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период од 2016-2021 година

8.2.3 Култура на правичност (Just Culture)

Во текот на 2021 година по финализирање на Процедурата за култура на правичност, се формираше и Just Culture Committee, чија задача е јасно утврдена во политиката на култура на правичност. Сите вработени се должни да ги почитуваат и следат принципите на културата за правичност и соодветно да работат кон подобрување на севкупната безбедност во Друштвото која се постигнува, унапредува и развива единствено преку стимулирање на безбедна и неказнива средина за пријавување на настани.

Како и секоја година одделението за безбедност обезбедување и квалитет во рамки на своите годишни планови за обука и за управување со ситемите за безбедност и квалитет спроведува внатрешни и надворешни надзори, имплементира нови барања согласно националните и меѓународните регулативи и спроведува обуки за подигнување на свесноста за безбедноста во Друштвото. Овие активности се спроведуваат преку издавање на безбедносни писма, билтени како и реализација на препораки кои произлегуваат од надзори, настани или одржани состаноци.

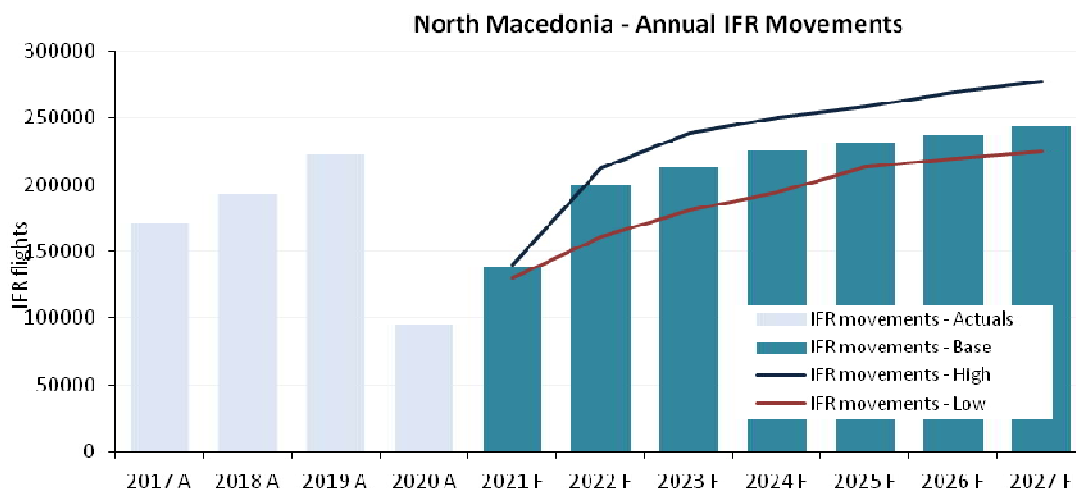
8.3 Капацитет (Capacity)

Постоечките капацитети беа повеќе од доволни за опслужување на побарувањата од корисниците на воздушниот простор во текот на 2021 година. За разлика од претходните години капацитетот воопшто не претставуваше

проблем и не беше генерирана ниту една минута доцнење во текот на целата година.

Табела 8.6: Капацитет на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година

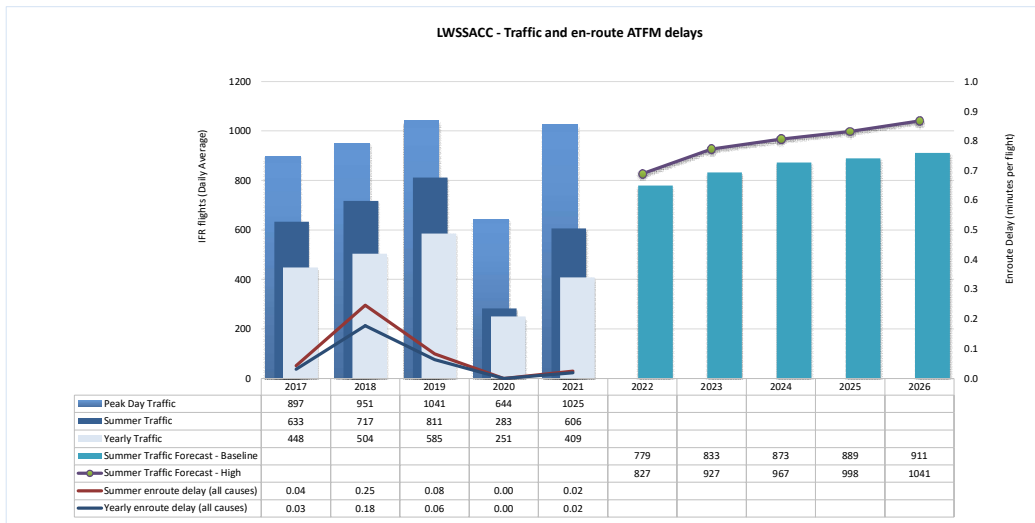
Skopje ACC	Traffic (% of 2019)	En-route Delay (min. per flight)		Capacity	
		All reasons	ACC Reference Value	Capacity Gap?	Baseline
Year	70%	0.02	0.03	No	
Summer	75%	0.02			70
Summer 2021 performance assessment					
The average delay per flight was 0.02 minutes per flight in Summer 2021.					
Operational actions		Achieved		Comments	
5 additional ATCOs		Yes			
VHF replacement		No		Postponed to 2022	

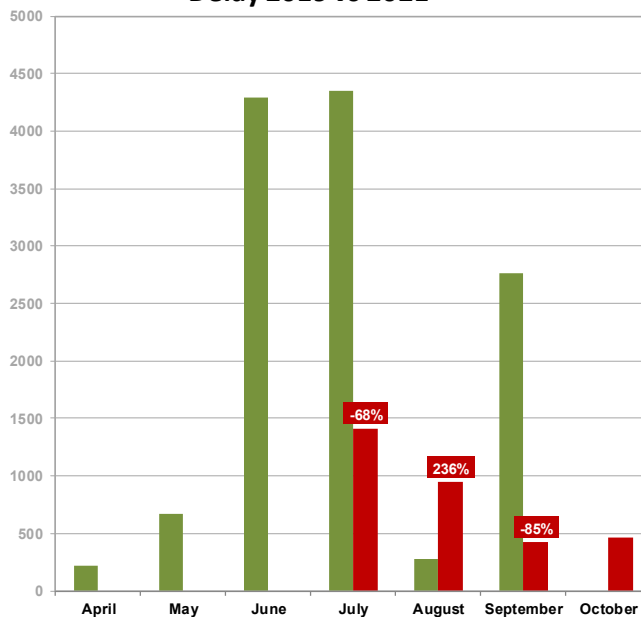
EUROCONTROL Forecast Update 2021-2027 - October 2021										
IFR flights yearly growth	2018 A	2019 A	2020 A	2021 F	2022 F	2023 F	2024 F	2025 F	2026 F	2027 F
North Macedonia	High			47%	51%	12%	5%	3%	4%	3%
	Base	13%	15%	-57%	44%	46%	6%	6%	2%	3%
	Low				37%	23%	12%	8%	10%	3%
ECAC	High				28%	62%	12%	4%	2%	3%
	Base	4%	1%	-55%	25%	57%	8%	5%	2%	2%
	Low				21%	36%	13%	7%	7%	2%

8.4 Доцнење кај прелетите (Delay)

Табела 8.7: Референтни вредности за доцнење кај прелетите за сите даватели на услуги во воздухопловна навигација за период 2017-2021 година

Delay 2019 vs 2021

	April	May	June	July	August	September	October	Total
delay 2021				1409	944	421	469	3243
No. of flights	5420	7465	13357	23909	27564	23215	22300	123230
average delay per flight	0,01	0,03	0,16	0,06	0,03	0,02	0,02	0,03
delay 2019	217	675	4288	4353	281	2758		12572
No. of flights	16566	23058	26777	29763	29917	26356	22020	152437
average delay per flight	0,01	0,03	0,16	0,15	0,01	0,10	0,00	0,08
delay 2021/19 (%)				-68%	236%	-85%		-74%

9 Ревидирани финансиски извештаи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2021 година

Извештај за финансиската состојба

	Белешка	31 декември 2021	Во илјади Денари 31 декември 2020
СРЕДСТВА			
Нетековни средства			
Недвижности, постројки и опрема	5	522,694	540,023
Нематеријални средства	6	7,557	9,157
		530,251	549,180
Тековни средства			
Залихи	8	13,086	13,410
Побарувања за повеќе платен данок на добивка		17,881	17,881
Побарувања од купувачи и останати побарувања	9	145,665	128,250
Парични средства и еквиваленти	10	442,704	360,765
		619,336	520,306
Вкупно средства		1,149,587	1,069,486
КАПИТАЛ И ОБВРСКИ			
Акционерски капитал	11	1,552,034	1,552,034
Дисконт на емитирани акции		(388,141)	(388,141)
Законски резерви	11	-	54,070
Акумулирана (загуба)		(304,227)	-
Добивка / (загуба) за годината		37,453	(358,297)
Вкупно капитал		897,119	859,666
Обврски			
Нетековни обврски			
Позајмици	12	127,520	148,775
Разграничени донации	13	10,287	11,842
Резервации	14	6,278	6,085
		144,085	166,702
Тековни обврски			
Краткорочен дел од позајмици	12	35,192	31,666
Обврски кон добавувачи и останати тековни обврски	15	73,191	11,452
		108,383	43,118
Вкупно обврски		252,468	209,820
Вкупно капитал и обврски		1,149,587	1,069,486

Извештај за сеопфатната добивка

	Белешка	Во илјади Денари За годината што завршува на 31 декември	
		2021	2020
Приходи од продажба	16	822,641	483,098
Останати оперативни приходи	17	6,102	2,827
Вкупни приходи		828,743	485,925
Трошоци за материјали и одржување	18	(45,796)	(42,805)
Трошоци за вработени	19	(650,678)	(684,010)
Амортизација и депрецијација	5, 6	(35,842)	(35,154)
Останати деловни расходи	20	(49,837)	(71,967)
Добивка / (Загуба) од деловни активности		46,590	(348,011)
Финансиски приходи	21	1,473	1,469
Финансиски расходи	21	(10,610)	(11,755)
Нето финансиски (расходи)		(9,137)	(10,286)
Добивка / (Загуба) пред оданочување		37,453	(358,297)
Данок на добивка	22	-	-
Добивка / (Загуба) за годината		37,453	(358,297)
Останата сеопфатна добивка за годината		-	-
Вкупна сеопфатна добивка / (загуба) за годината		37,453	(358,297)

Извештај за промените во капиталот

	Во илјади Денари				
	Акционерски капитал	Резерви	Дисконт на емитирани акции	Акумулирана добивка/ (загуба)	Вкупно
На 1 јануари 2021	1,522,034	54,070	(388,141)	(358,297)	859,666
<i>Трансакции со сопствениците</i>					
Распределба на резерви (Белешка 11)	-	(54,070)	-	54,070	-
Вкупно трансакции со сопствениците	-	(54,070)	-	54,070	-
Добивка за годината	-	-	-	37,453	37,453
Останата сеопфатна добивка	-	-	-	-	-
Вкупна сеопфатна добивка	-	-	-	37,453	37,453
На 31 декември 2021	1,522,034	-	(388,141)	(266,774)	897,119
На 1 јануари 2020	1,264,052	10,118	(388,141)	331,934	1,217,963
<i>Трансакции со сопствениците</i>	-	-	-	-	-
(Загуба) за годината	-	-	-	(358,297)	(358,297)
Останата сеопфатна добивка	-	-	-	-	-
<i>Вкупна сеопфатна добивка</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>(358,297)</i>	<i>(358,297)</i>
Распределба на добивка (белешка 11)	287,982	43,952	-	(331,934)	-
На 31 декември 2020	1,522,034	54,070	(388,141)	(358,297)	859,666

Извештај за паричните текови

	Белешка	Во илјади Денари За годината што завршува на 31 декември	
		2021	2020
Оперативни активности			
Добивка / (загуба) за годината		37,453	(358,297)
Корекции за:			
Амортизација и депрецијација	5, 6	35,842	35,154
Отпис на недвижности, постројки и опрема		-	181
Резервација за користи на вработени	14	531	613
Приход од донации	17	(1,761)	(1,452)
Исправка на вредност на побарувања од купувачи	20	1,757	6,751
Отпис на побарувања од купувачи	20	100	714
Приходи од камати	21	(1,083)	(955)
Расходи по камати	21	8,883	11,052
Добивка од работење пред промени во деловните средства и обврски		81,722	(306,239)
Ограничени парични средства		43,609	120,742
Залихи		324	28
Донации		206	-
Резервации		(338)	-
Побарувања од купувачи и останати побарувања		(19,272)	14,669
Обврски кон добавувачи и останати обврски		61,739	(99,354)
Готовина од деловното работење		167,990	(270,153)
Платени камати	12, 21	(8,498)	(11,052)
Примени камати	21	1,083	955
Платен данок од добивка		-	(1,622)
Нето парични текови од оперативни активности		160,575	(281,872)
Инвестициони активности			
Набавка на недвижности, опрема и нематеријални средства		(16,913)	(59,412)
Нето парични текови од инвестициони активности		(16,913)	(59,412)
Финансиски активности			
Приливи по кредити		16,825	57,786
Исплатени кредити		(34,939)	(27,446)
Нето парични текови од финансиски активности		(18,114)	30,340
Нето промена на паричните средства		125,548	(310,944)
Парични средства и еквиваленти на почетокот		309,319	620,264
Парични средства и еквиваленти на крајот	10	434,867	309,320

Горенаведените Финансиски извештаи се изготвени со состојба 31.12.2021 година во согласност со Меѓународните Стандарди за Финансиско Известување (МСФИ), објавени во Република Македонија во Правилникот за сметководство (“Службен весник на Република Македонија” бр.159/09) и применливи од 01.01.2010 година, вклучувајќи ги Меѓународните Сметководствени стандарди (МСС) и Интерпретациите издадени од Одборот за Меѓународните Сметководствени стандарди (ОМСС) и Комитетот за толкување на Меѓународни стандарди за финансиско известување (КТМСФИ), последователно.

